

38010

Na delo med ljudstvo!

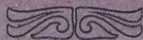
Na skupščini

Zaveze avstrij. jugosl. učit. društev

v Radovljici dne 24. avgusta 1907

govoril

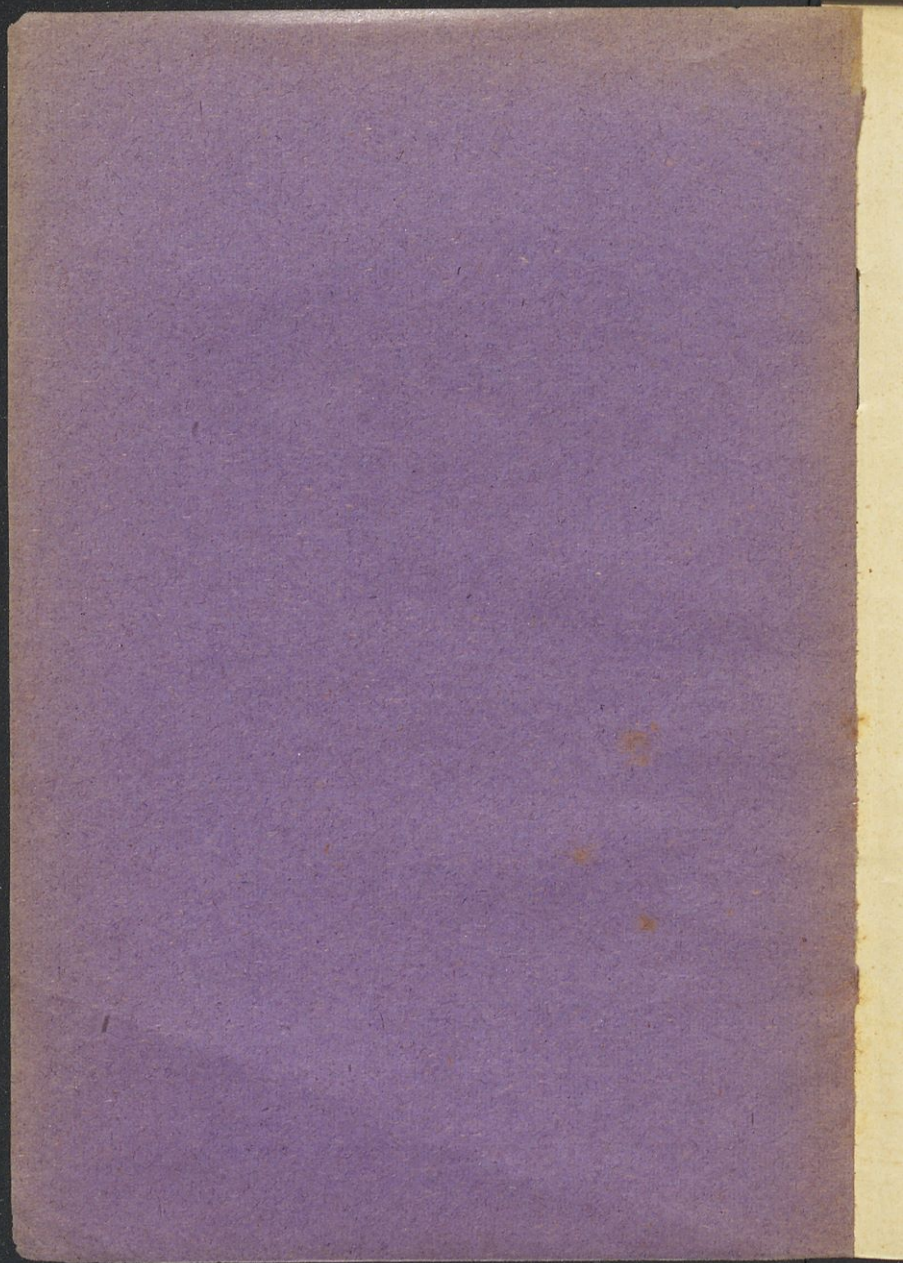
A. PESEK.

V LJUBLJANI 1907.

Založila Zaveza avstrijskih jugoslov. učiteljskih društev.

Natisnila Učiteljska tiskarna.

Na delo med ljudstvo!

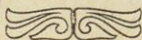
Na skupščini

Zaveze avstrij. jugosl. učit. društev

v Radovljici dne 24. avgusta 1907

govoril

A. PESEK.

V LJUBLJANI 1907.

Založila Zaveza avstrijskih jugoslov. učiteljskih društev.

Natisnila Učiteljska tiskarna.

030034133

Predgovor.

Kolegijalnosti slovanskega učiteljstva
posvetil

A. P.

Predgovor.

Glavna skupščina »Zaveze avstrijskih jugoslovan-
skih učiteljskih društev« v Radovljici je sklenila soglasno,
da se naj moj referat »Na delo med ljudstvo!« izda v
posebni brošuri. Osrednji akcijski odsek za izvenšolsko
delovanje učiteljstva, ki je bil izvoljen v Radovljici, je
storil to.

K prvemu delu referata nimam ničesar opomniti,
ker se s tem delom gotovo strinja vsak zaveden
tovariš in vsaka zavedna tovarišica. Seveda, z ljudmi,
ki zaradi strankarske strasti in samopašnosti hočejo
najti v vsakem jajcu dlako in v vsaki razpravi proti-
versko hujskanje, se ne bom prerekal. Če je klerikalec
Mahnič »našel« brezverstvo ali protiverstvo celo v divnih
Gregorčičevih pesmih, ni čuda tedaj, da so klerikalci
okrog »Slovenskega Gospodarja«, ki niti v Radovljici
bili niso, slišali, kako sem se v svojem govoru baje
norčeval iz vere in se rogal Kristusovim besedam.
Ali je res zmisel mojega govora, da po Kristusovih
besedah cerkve niti peklenska vrata ne bodo prema-
gala, a liberalni učitelji so prepričani, da
jo zmagajo oni«?! Baš nasprotno je res. Dokazoval
sem, da od učiteljev cerkvi in veri ne preti nobena
nevarnost.

Zavijati in sumničiti je sicer lahko, pa podlo
delo.

Sicer pa niso le neklerikalni slovenski listi, temveč celo hrvaški, srbski in češki listi pohvalno omenjali moj govor v Radovljici; le »Slovenski Gospodar« je slišal norčevanje in roganje.

K drugem delu razprave — organizacija izvenšolskega dela učiteljstva« — pripominjam na kratko še enkrat, da nikakor ni moj namen, da bi se naj ustvarila samostojna organizacija, ki bi mogoče cepila naše moči in slabila našo dosedanjo organizacijo, temveč želim, da bi se naša dosedanja organizacija z izvolitvijo in poslovanjem odsekov za izvenšolsko delovanje učiteljstva ojačila in izpopolnila in da bi bodrila učiteljstvo k še intenzivnejšemu, še plodovitejšemu delu za svoj stan in narod. Ni treba, da bi izvolili pri vsakem učiteljskem društvu poseben odsek, temveč lahko njegove posle opravlja tudi društven odbor, glavno je le, da se nekomu poveri ta naloga in da jo izvršuje, da bodri učiteljstvo za izvenšolsko delo in ga vodi (organizuje). Takisto tudi ne mislim, da bi odsek za izvenšolsko delovanje učiteljstva moral vršiti vse točke, ki sem jih navedel kot delokrog odsekov, temveč naj odseki izvršujejo le iste točke, ki so za učiteljstvo in ljudstvo dotičnega okraja najvažnejše in ki se dajo uresničiti. Ostalih točk pa se naj poprimejo odseki sčasoma, ko bodo razmere za uspešno delovanje pripravljene. Da, za marsikatero točko bo treba tla še pripraviti!

Če bi se tedaj tualitam ta ali ona točka delokroga odsekov za izvenšolsko delovanje učiteljstva ne dala izvesti, naj ne sodi potem nihče, da je vse neizvedljivo ali brez podlage. Vse točke glede izvenšolskega dela učiteljstva so bile priobčene že v 25. številu »Učit. Tovariša« t. l. in mnogo odličnih tovarišev in tudi vrlih tovarišic je priznalo tem predlogom važnost, in celo rajni Vekoslav Strmšek, ki je bil avtoriteta na polju naše organizacije, mi je pisal 12. avg. t. l., ko je že ležal na smrt bolan, zalepko, v kateri pravi, da so moji predlogi »jako važni«.

Ker pa več oči več vidi, sem prijavil v začetku avgusta t. l. v »Učit. Tovarišu« — torej še pred zborovanjem »Zaveze« v Radovljici — poziv, »da bi naj tovariši in tovarišice, ki se zanimajo za to zadevo, blagovolili pregledati moje predloge s kritiškim očesom, da pridemo na zborovanju v Radovljici do takih pozitivnih sklepov, ki ne bodo le mrtvo rojeno dete, temveč ki bodo imeli toliko življenjske moči v sebi, da bodo v resnici v obrambo šole in učiteljstva in v prospeh naroda.« — Ker je pa v Radovljici zaradi pomanjkanja časa izostala specialna debata o mojih predlogih, pozivam in prosim vse cenjene tovariše in tovarišice, naj sedaj, ko imajo referat in predloge z utemeljevanjem vred v rokah, pregledajo predloge s kritiškim očesom, in veselilo me bo, če se vname v »Učiteljskem Tovarišu« stvarna debata, da dobimo tako kleno zrnje, ki bo obrodilo stoteri sad.

Dne 12. septembra t. l. je imel svojo prvo sejo osrednji akcijski odbor, ki ima namen, da deluje na to, da bodo vsa slovenska in istrsko-hrvaška učiteljska društva ustanovila odseke za izvenšolsko delovanje učiteljstva in da bodo ti odseki vršili svojo nalogo — in je sklenil med drugim, da naj vsako učiteljsko društvo določi posebnega referenta, ki naj preštudira moje predloge in ki naj poroča o njih pri društvenem zborovanju, da tako lahko izreče učiteljsko društvo svoje mnenje o njih. Osrednji akcijski odbor bo potem na podlagi mnenj in predlogov posameznih učiteljskih društev izdelal in vsem odsekom dal še posebna navodila in bo tudi sestavil načrt za bližnjo bodočnost.

Slavna učiteljska društva naj torej blagovolijo zborovati še letos (novembra ali decembra 1907) in bi naj postavila to zadevo na dnevni red ter izvolila odsek za izvenšolsko delovanje učiteljstva. Ti odseki pa naj takoj stopijo v zvezo z osrednjim akcijskim odborom, da bo tako naše delo čvrsto napredovalo.

Nekatera učiteljska društva so že izvolila take odseke, naj še ostala ne zaostanejo.

Končno izrekam iskreno zahvalo vodstvu »Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev«, ki to zadevo tako pospešuje in ki je tudi založilo to brošuro; iskreno zahvalo izrekam pa tudi tovarišu E. Ganglu, ki je rokopis pregledal in ga pripravil za tisk.

Čvrsto na delo naprej in navzgor in ne nazaj in navzdol!

V Narapljah, dne 16. vinotoka 1907.

A. Pesek.

PRVI DEL.

Načela izvenšolskega dela.

I.

Slovenci smo majhen narod, a se moramo boriti na vse strani zoper močne sovraže, ki vedno bolj prodirajo v naše ozemlje, v naše vrste. In ne le to; celo v naših vrstah so ljudje, ki jim je dobrobit slovenskega naroda deveta brigada in ki za svoje sebične strankarske koristi izdajajo naše vitalne narodne zadeve.

Boj za obstanek in napredek se bije med narodi že od pamtiveka. Nekdaj je odločevala kruta sila, trda pest, telesna moč, a v teku stoletij se je izpremenil način boja bistveno. Dandanes ne odločuje več trda pest, telesna premoč, temveč uma svetli meč, duševna premoč, t. j. prosveta, izobrazba in zavednost posameznikov, stanov in vsega naroda. Izobrazba je dandanes glavno orožje v boju za obstanek in napredek. Le če bo

naš narod izobražen, se srečno ubrani zunanjih in notranjih sovražnikov in krepko napreduje

To vedo dobro naši narodni sovražniki in zato nam ne dovolijo potrebnih šol, ne vseučilišča ne srednjih in ne strokovnih šol, da, niti primitivnih ljudskih šol nam ne privoščijo, pač pa nam usiljujejo svoje potujčevalne učilnice. Naš narodni boj mora stremiti pred vsem za tem, da si priborimo potrebnih šol, da povzdignemo izobrazbo ljudstva. Če velja rek, da je treba za vojskovanje prvič denarja, drugič denarja in tretjič zopet denarja, velja za narodnostni boj, da je treba prvič izobrazbe, drugič izobrazbe in tretjič zopet izobrazbe, torej šol, šol in zopet šol.

Naši narodni sovragi se kaj dobro zavedajo, da nas morejo premagati le, če bo slabo naše orožje v boju za obstanek in napredek, t. j. če bo naša izobrazba nedostatna. Vsak zaveden in v resnici rodoljuben Slovenec bi torej moral pospeševati razvoj šolstva, bi moral podpirati delovanje učiteljstva, bi moral širiti izobrazbo med maso naroda, zakaj le v tem znamenju zmagamo. A žal, da je baš v tem oziru močna struja pri nas, ki je zaradi sebičnih strankarskih nakan nasprotna šoli in učiteljstvu, nasprotna pravi izobrazbi in resničnemu napredku naroda. Ta stranka, ki se le navidez zavzema za slovensko šolstvo, ki širi le svojo enostransko pogubno strankarsko izobrazbo, ta stranka

dela sistematično z vsemi močmi na to, da šolo omrzi ljudstvu in da nahujška narod zoper učiteljstvo. To pa zgolj zaraditega, ker učiteljstvo in sedanja šola nista pod njihovo komando ter ne služita le njihovim sebičnim strankarskim namenom, temveč delujeta v probujo, izobrazbo in napredek naroda.

Ta stranka ovira naš narod v napredku, ker slabi njegovo orožje v boju za obstanek; ti ljudje so najboljši pospeševalci potujčevanja našega naroda, so najboljši podporniki in zavezniki naših narodnih sovražnikov. Grdo hinavstvo je, če se nasprotniki šole in učiteljstva hlinijo, da so prijatelji naroda, in pikra ironija je, da se postavljajo kot da so branilci naših narodnih pravic. Tisti, ki me drži za roke, da me sovražnik lažje ubije, pač ni moj prijatelj, in tisti, ki mi krha moj meč, da se ne morem uspešno braniti, ni moj branilec, temveč vse kaj drugega.

Sovražniki šole in učiteljstva, nasprotniki izobrazbe in napredka sotoorej grobokopi narodovi, in tisti, ki vpijejo, da je šola prokletstvo za ljudstvo in ki hujskajo narod zoper učiteljstvo, so volkovi v ovčji obleki.

Vsi kulturni narodi spoštujejo šolo in cenijo delo učiteljevo, ker dobro vedo, da je šola vir izobrazbe in torej vsega napredka in vse blaginje. Masa našega naroda je zapeljana in še ni zavedna, da bi to spoznala — odpusti jim Bog, saj ne vedo

kaj delajo! — a inteligenca — imamo sicer dokaj častnih izjem — je napram šolskim in učiteljskim vprašanjem večinoma indiferentna. Ali ne spozna ali pa se noče zavedati, da je dobrobit šole in učiteljstva dobrobit naroda, torej tudi dobrobit nje, t. j. inteligence! Lahko bi mnogo storila za napredek naroda, ko bi posvečala razvoju šolstva in težnjam učiteljstva primerno zanimanje in razumevanje — a naj se godi učiteljstvu kakor se hoče, naj se izobrazuje deca naroda v prenapolnjenih zatohlih enorazrednicah, kaj briga to inteligenco, da se le nji ne godi slabo, da le ona stanuje v prostornih, svetlih palačah! Šolstvo se izroča brezбриžno na milost in nemilost klerikalcem, ki preže kot gladni volkovi, da bi se polastili šolstva in dobili učiteljstvo v svoje roke.

Kličemo vam ob dvanajsti. uri, vzdrami se, slov. javnost; zbudi se, slovenska inteligenca, slovensko meščanstvo, in stopi iz svoje vzvišenosti dol v naše vrste, da probudimo narod, da rešimo šolstvo, da ne zaplapola črna zastava nad našimi šolami in nad našo domovino! Krute pesti klerikalizma ne bo občutilo tedaj le učiteljstvo, občutil jih bo ves narod in tudi ti — inteligenca, meščanstvo. Za državno-zborske mandate so vas že opeharili, naj vas oskubijo še deželnozborskih, in kmalu zavlada tudi v občinskih zastopih črna reakcija. Bojujte se z nami za naše pravice, saj naš boj je obenem boj za narodovo prosveto; napredek šolstva in dobrobit učiteljstva je narodu v prid, ker more le učitelj brez duha

morečih skrbi za vsakdanji kruh posvetiti vse svoje moči vzgoji in pouku mladine ter blagru naroda, ker more le značajan, svoboden učitelj vzgojiti značajan, svoboden narod!

Ko bodo Slovenci spoznali, ko bo masa naroda spoznala, da je učitelj pravi prijatelj ljudstva, da je šola velika dobrota za narod, in ko bo inteligenca to tudi resnično z dejanji uvaževala, potem šele napočijo boljši časi sedaj še omalovaževanemu, preziranemu učiteljstvu, napočijo pa tudi boljši časi sedaj še zaslepljenemu in teptanemu slovenskemu narodu; a samo jadikovanje ne pomaga nič, temveč treba je prvič dela, drugič dela in tretjič zopet dela. — Vsakega učitelja in vsake učiteljice stanovska in narodna dolžnost je, da deluje po svojih močeh in zmoglostih tudi izven šole v prospeh in obrambo šole in učiteljstva ter za prosveto naroda, a ti, slovenska javnost, sodeluj ter nas podpiraj v tem boju, saj gre za boljšo bodočnost naroda!

II.

Pri tem mora sodelovati vsak tovariš in vsaka tovarišica, ki ima le količkaj stanovske zavesti in le iskrico rodoljubja, čeprav gledajo naši narodni in stanovski nasprotniki kot jastrebi na nas, kje bi zapazili kako Ahilovo peto na nas, kak pezdur v

naših očeh; naše načelo pa bodi: „Svetó služimo sveti domovini!“ Nikoli se ne smemo postaviti na tisto nemoralno stališče nasprotnikov, ki jim je dobrodošel vsak baraba, da je le njih pristaš, ki ščitijo celo zanikrneže in propalice, če le delujejo za njih sebične strankarske koristi ter so marljivi strankini priganjači. Hipni dobiček jim sicer to prinaša, a trajnega jim ne prinese. Naše vste pa naj bodo čiste in krepke, a naše moči čile in neupogljive; naš prapor bodi resnica in naš ščit značajnost!

Predpogoj izvenšolskemu delu nam bodi kremenit in neomadeževan značaj ter vestno izpolnjevanje stanovskih dolžnosti v šoli.

Tožen je naš položaj in obupno naše gmotno in pravno stanje. Človek bi vrgel puško v koruzo ter se udal nemi resignaciji ali pa bi segel po nepriemernih sredstvih. V tem tožnem položaju nas hočejo imeti nasprotniki, ker dobro vedo, da učitelj v takem stanju ne more veliko doseči za narodovo izobrazbo in probujo. In baš to hočejo imeti, ker čim manj izobražen in probujen bo narod, tem dlje bodo oni gospodovali. Ker učiteljstvo noče služiti njihovim strankarskim namenom, nas hočejo izstradati, a ne vdajmo se, ne klonimo ni tilnika ni duha; v obupu je tudi moč, je velikanska gonilna sila.

Delavci segajo v takem obupnem položaju po pasivnem odporu, po štrajku, politiške manjšine stopajo v opozicijo, delajo obstrukcijo. Enostavno se vidi: storimo tudi mi tako; a ni vse za vse. To-

variši, tovarišice! Železničar, rudar i. dr. lahko štrajka, poslanci lahko obstruirajo, čeprav so to nevarna orožja tudi zanje, a učitelj ne more, Edino le na administrativnem polju in pri uradnih konferencah bi bila pasivna resistenca, štrajk, opozicija ali obstrukcija mogoča, a v šoli pri pouku nikoli. Če bi opustili ali vsaj zanemarjali (kar bi bilo še hujše) pouk v šoli, bi storili največjo uslugo in največje veselje nasprotnikom, sebi in narodu pa le škodo, zakaj to bi bilo zoper naše najvišje načelo, o katerem bom pozneje razpravljal. Naše delo, tovariši in tovarišice, in delo delavcev ni isto, niti slično; naše delo je živo, duševno organsko v življenjskem razvoju človeškega individua, v razvoju naroda. Nedolžni otroci ne smejo postati žrtve naših krivičnih obupnih razmer, nadebudne mladine ne smemo pahniti klerikalnemu molohu v žrelo. Ali bi se nam nasprotniki ne smejali v pest, ko bi jim celo mi pomagali zavirati napredek prosvete naroda?!

Tovariši, tovarišice, druga pot, pot dela, pot probuje in izobrazbe naroda vodi do smotra, počasi sicer, a sigurno! Odkar je pričelo učiteljstvo delovati tudi izven šole za probujo in izobrazbo naroda, je obšla zona nasprotnike, da v strahu in jezi bljujejo ogenj in žveplo na nas. In baš to je znamenje, da smo na pravi poti; naj le lajajo, to je znamenje, da jahamo!

Rekel sem prej, da je v obupu velikanska gonilna moč; porabimo to moč za čim najbolj intenzivno delo za probujo in iz-

obrazbo naroda, in uspeh se pokaže prej, nego upamo. Ne klonimo duha, vztrajajmo na braniku za narodove in svoje stanovske pravice in delujmo z vsemi močmi za napredek prosvete naroda!

Nasprotniki uvidevajo našo moč in se nas boje, zatoorej nas vabijo z ginljivimi besedami in puhlimi frazami o „krščanski renesansi na demokratični podlagi“ itd. ter z zlatimi obljubami v svoj tabor, da bi nas omamili ter naše se zbujaajoče moči uspa-vali in da bi nas potem upregli v svoj jarem. Ne dajmo se premotiti, ne verujmo njihovim obljubam; klerikalcu in Turku ni sveta niti prisega niti pogodba, kaj šele obljava! Dokaz temu svetovna zgodovina! Ne obračajmo pa tudi plašča po vetru, čeprav imajo nasprotniki sedaj res veliko politiško moč v rokah in čeprav bi znali dobiti v bližnji bodočnosti vso moč v roke. Vsaka sreča je opoteča in tudi politiška moč ni večni privilegij katere stranke; nobena moč ni tako temna, da bi ne mogel potem zasijati svetel dan!

V čim obupnejši položaj nas tirate, tem večja bo naša odporna sila in tem prej se zrušijo stebri vaše nadvlade, vaše strahovlade!

Na delo, tovariši in tovarišice, ker le tem potom zmagamo, a predpogoj izvenšolskemu delu je kremenit in neomadeževan značaj ter vestno izpolnjevanje stanovskih dolžnosti v šoli!

III.

Suprema lex (najvišje načelo) nam bodi brez ozira na stranke, liste in osebe edino le procvit šolstva in napredek prosvete naroda.

V naši domovini nastajajo v zadnjem času razne nove stranke in strančice, stare revidirajo svoje programe, ena si je pa celo izpremenila ime, da bi nalovila več kalinov. Doslej so nas stranke le izrabljale, resno upoštevala nas skoraj nobena ni, sicer bi ne bilo slovensko učiteljstvo v tem obupnem položaju, kakor žalibog je.

Učiteljstvo mora stremiti za tem — in prepričan sem, da se nam posreči, četudi po napornem delu — da spravimo to slovensko politiko v smer, ki bo cenila in spoštovala šolo in učiteljstvo, ki bo resno delala in ne samo navidezno skrbela za izobrazbo naroda in ki se ne bo navduševala za napredek naroda le pri čaši vinca rujnega, v resnici pa prepuščala narod njegovi usodi in — klerikalnim mrežam.

Hočemo politiko dela, in sicer tako politiko, ki ji bo z nami vred suprema lex procvit šolstva in napredek prosvete naroda, ker to je življensko vprašanje — biti ali ne biti — za naš narod.

Učiteljstvo bo delovalo v tem smislu brez ozira na stranke, liste in osebe. Dobrodošel vsak, ki hoče delovati v tej smeri pa bodisi že kmet ali delavec,

obrtnik ali trgovec, posvetni inteligent ali — duhovnik. Da, tudi duhovnik je dobrodošel, če hoče delati za procvit šolstva in napredek prosvete naroda, a ne za klerikalno nadvladje. Naš neizprosni boj pa vsakomur, kdor bi delal zoper procvit šolstva in kdor bi oviral napredek prosvete naroda, pa naj se že imenuje liberalec ali klerikalec, naprednjak ali narodnjak, agrarec ali socialist!

Princip pripravljanja za nadzemsko življenje je: prvo je božja beseda, vse drugo vam bo navrženo, a princip za tuzemsko življenje je: prvo je izobrazba, šolstvo, prosveta, vse drugo — politiške pravice, književnost, umetnost itd. — nam bo navrženo.

Spoznaj že, slovenska javnost, to in delaj po tem principu!

Ne menim pa, da bi učiteljstvo ne smelo pripadati kaki stranki, a koristi stranke nam naj ne bodo suprema lex, temveč procvit šolstva in napredek prosvete naroda. Če stranka deluje na to, jo podpirajmo, jo podpirati moramo; če pa ne deluje na to, ni naša dolžnost zastopati njenih interesov; če je pa katera stranka celo nasprotna temu našemu najvišjemu načelu, pa je sramota za vsakega učitelja, za vsako učiteljico, ki neposredno ali če tudi posredno pospešuje interese take stranke. Tak učitelj, taka učiteljica pljuje v lastno skledo, taki so izdajalci našega stanu in tudi našega naroda!

Zakaj nas doslej niso resno upoštevali? Ker nismo imeli zaslombe v ljudstvu, tega pa zaraditega

ne, ker nismo dovolj intenzivno delali izven šole, ker nas ljudstvo ni poznalo, ker nas skozi šolsko zidovje ni moglo spoznati. Tovariši, tovarišice, torej ven iz šole, na delo med ljudstvo, saj nismo samo učitelji dece, temveč tudi učitelji narodovi! Delujmo za procvit šolstva in napredek naroda, da tako ljudstvo probudimo, da bo cenilo šolo in učiteljstvo! Če bomo imeli za seboj probujeno ljudstvo, nas bodo politiki morali resno upoštevati in bomo mi dajali smer politiki ter ne bomo kot, žal, dosedaj odvisni od slučajne milosti politikov. Ne prosimo in ne molodujmo za milost odzgoraj dol, temveč nastopimo praktiško realno pot dela odspodaj navzgor, a pri vsem našem dejanju in nehanju nam naj bo najvišje načelo brez ozira na stranke, liste in osebe edino le procvit slovenskega šolstva in napredek prosvete naroda.

IV.

Naše izvenšolsko delo je dvojno: prosvetno in in politiško. Prosvetno delo, t. j. izobraževalno, in delo za gospodarski napredek naroda — to nam bodi prvo in glavno.

V podrobnosti izobraževalnega dela in dela za gospodarski napredek se ne bom spuščal, ker se je o tem že veliko govorilo in pisalo, kako in kaj naj učitelj in učiteljica delujeta izven šole. Naglašam pa, da zahteva naša čast in naše najvišje načelo, da društva, v katerih delujemo, ne smejo biti šoli nasprotna in da morajo imeti naročene tudi naše in

nam prijazne liste. Da bi jim mi le tlačanili in s tem vsaj posredno podpirali nam sovražne liste, bi bilo sramotno za nas.

Delo za gospodarski napredek je velevažno, ker — kakor že pregovor pravi — prazen žakelj ne stoji pokonci, in gmotno slabo situiran narod ni dovzeten ne za izobrazbo in ne za napredek.

Naš narod je po veliki večini kmetiški, in torej je kmetiško vprašanje za nas glavno vprašanje. Pozabiti pa ne smemo tudi na delavce, obrtnike i. dr. sloje, ker tudi pri nas socialno vprašanje trka na vrata, in je baš učiteljstvo poklicano, da sodeluje, da se socialno vprašanje reši ugodno za naš mali slovenski narod. Pri velikih narodih, kjer je socialno gibanje že bolj razvito kot pri nas, stoji baš učiteljstvo v prvih vrstah socialnega gibanja, ker je učiteljstvo kot duševni proletarec v istih neugodnih socialnih razmerah kot delavstvo in ker učiteljstvo po svojem poklicu deli nepristransko vsem slojem — torej tudi delavstvu — orožje za obstanek in napredek, t. j. izobrazbo. Probujeno delavstvo je to spoznalo in torej je baš delavstvo resnično naklonjeno učiteljstvu ter ceni veliki pomen šolstva. Da bi tudi pri nas Slovencih prodrlo to naziranje in napočilo tako prijateljsko razmerje med učiteljstvom in delavstvom! Tovariši, tovarišice, delujmo na to, v korist bo delavstvu, nam in vsemu našemu narodu!

Ker je pri nas kmetiško vprašanje glavno vprašanje, rešuje kmeta vse, a rešiti ga ne more nihče,

če si on sam ne pomore. Budimo v našem ljudstvu zavednost, kažimo mu moč in uspeh samopomoči. Naš kmet se ubija dannadan, naši politiki rešujejo kmeta pri zeleni mizi, na shodih mu obečavajo zlate gradove in po časopisih bridko zdihujejo o kmetiški bedi, a zaželenega uspeha ni, ker — kmetu manjka izobrazbe in zavednosti.

Izobraževalno delo in delo za gospodarski napredek nam bodi jedro kmetiškega vprašanja; izobraževalno delo in delo za gospodarski napredek je pa tudi jedro socialnega vprašanja; je temelj vsega napredka, da, celo pogoj obstanka našega naroda.

Vsakega učitelja in vsake učiteljice ne le narodna, temveč tudi stanovska dolžnost je, da prouči krajevne razmere, kako in kaj bi se dalo tam storiti za povzdigo izobrazbe in za gospodarski napredek naroda ter da se v tej zadevi obrne na odsek za izvenšolsko delovanje učiteljev v dotičnem okraju, da se zadeva temeljito presodi in tako uprizori, da bo imela uspeh. Fiasco v kaki zadevi večinoma onemogoči vsako možnost izvenšolskega delovanja učiteljstva v istem kraju. Že obstoječih društev, zadrug itd. ne razdirajmo, temveč oživljajmo in krepimo, in če so v nasprotnih rokah, izkušajmo jih dobiti v svoje roke. Pri snovanju novih društev, zadrug, posojilnic itd. bodimo previdni in jih snujmo le tam, kjer je potreba in kjer so dani pogoji za njih uspeh. Na svojo pest naj ne postopa noben učitelj, nobena

učiteljica, temveč naj se obrne na vodstvo, t. j. na odseke, ki si bodo pridobili potrebnih izkušenj in ki bodo imeli potrebni pregled, da se kaka stvar uredi res uspešno. Pa tudi za posameznega tovariša je trdna opora zavest: Nisem sam, z menoj je močna falanga, ki mi pomaga in me informira ter me v potrebi tudi ščiti. Zavest skupnosti jači moči!

V.

Prosvetno delo je glavno in neobhodno potrebno ter podlaga in predpogoj političnemu delu; samo slednje brez prvega ni uspešno ter dostikrat kvarljivo narodu in tudi — politiku.

Baš zaraditega je pri nas taka mizerija, ker se je vsak pečal ali z jezikoslovjem ali pa s politiko — Slovenec je baje vsak rojen jezikoslovec ali pa politik — a prosvetno delo se je zanemarjalo ter se je premalo gojilo. Borili smo se sicer za našo enakopravnost in za naše nam zakonito zajamčene pravice, a naša politika ni imela zaželenega uspeha, ker politiki niso imeli opore v ljudstvu. Treba je torej pred vsem ljudstvo ojačiti in sicer s prosvetnim delom, potem bo že samo zahtevalo svojih političskih pravic, bo branilo svoje narodne svetinje. Za zgled navajam le slavne Ricianje in odločne občine Kokarje i. dr. v Savinski dolini. Tu se vidi, da je res zlata resnica trditev: Prvo je izobrazba, zavednost,

vse drugo — politiške pravice, književnost, umetnost itd. — nam bo navrženo. Česar niso zmogli vsi politiki, so dosegle preproste zavedne občine v Savinski dolini; prisilile so državne in deželne urade, da samo ne sprejemajo, temveč celo tudi morajo slovensko reševati slovenske dopise, prisilile so k temu celo nemški deželni odbor štajerski in tudi stolno mesto Dunaj mora sprejemati in reševati slovenske dopise omenjenih zavednih občin. To je praktiška pot dela za veljavo in enakopravnost našega jezika! Zgodovina Ríemanj je znana širom slovanskega in tudi neslovanskega sveta. Tudi tu vidimo praktiško pot dela za veljavo našega jezika v cerkvi. Takemu zavednemu in odločnemu delu za veljavo in enakopravnost našega jezika v uradih in v cerkvi: slava!

Poglejmo Čehe! Ker so izobraženi in gospodarsko na dobrem, zato so politiško odločni in se jih vlada tudi boji. Kako pa se naj boji ubogega slovenskega kočarja, ki je zadolžen čez ušesa in ki je odvisen še celo od tujega kapitala! Govôri takemu o njegovih politiških pravicah, to mu je tako kot gluhemu dobro jutro, ker vsakdanji kruh, to mu je prvo, za drugo se ne briga. Če boj za njegov lastni osebni obstanek absorbira vse njegove moči, kakšen bojevnik naj bo to v boju za obstanek in napredek naroda! Dokler še črnega kruha nima, ne govôri mu o poticah; dokler narod, masa naroda ni gospodarsko na trdnem, ne razume svojih mu sicer dobrohotečih voditeljev. Ker nima smisla za njihove

zahteve, jih ne podpira, in naj so te zahteve še tako eminentne važnosti za narod.

Tak položaj nerazsodne mase izkoriščajo sebični demagogi in se laskajo najnižjim instinktom ljudstva, da ga tako privežejo nase, da ga lažje izžemajo in obdrže v temi nevednosti. Torej pa vidimo, da v tistih krajih, kjer ljudstvo ni izobraženo, kjer ni gospodarsko na trdnem, cvete klerikalizem in je tam pravi eldorado za sebične demagoge in razne ljudske pijavke; v takih krajih si pa tudi narodni sovražnik najprej pridobi tal.

Tu ni druge pomoči, ni druge rešitve kot neumorno, vztrajno, sistematiško prosvetno delo, t. j. izobraževalno in delo za gospodarski napredek. Ne pobijajmo samo s puhlimi besedami klerikalizma in drugih ljudskih škodljivcev; ne togujmo samo s praznimi besedami o prodiranju narodnih sovražnikov v naše ozemlje; ne predbacivajmo samo z bridkim očitanjem ljudstvu narodne mlačnosti in nezavednosti, ker vse — klerikalizem, prodiranje sovražnikov v naše ozemlje, narodna mlačnost in nezavednost ljudstva — je le posledica slabega gmotnega in duševnega stanja naroda: tem več odpravimo vzrok, povzdignimo narod duševno in gospodarsko, a ne potom politike, tem več potom prosvetnega dela, in izginejo tudi žalostne posledice. Narod se sam otrese svojih škodljivcev ter se ubrani zunanjih in notranjih sovražnikov.

Tovariši, tovarišice! Ne puhla politika, ne strankarsko sovraštvo, ne prazne debate ne rešijo nas in našega naroda, temveč le vztrajno in požrtvovalno prosvetno delo. V tem in le v tem je spas in napredek.

VI.

Največjo važnost polagaj in posebno pozornost obračaj učiteljstvo pri izvenšolskem delu na to, da se mladina nadalje izobrazuje in vnema za gospodarski napredek.

Mladina je še dovzetna za napredek, mlado drevesce se še da uravnati. Če dosežemo, da se bo mladina vnemala za gospodarski napredek, da se bo mladina nadalje izobraževala, je zmaga naša, je naš narod rešen vseh ljutih sovražnih nakan, je našemu narodu zagotovljena boljša bodočnost. — Kašna mladina, takšna bodočnost! —

To vedo dobro klerikalci, in ko otrok izstopi iz šole, skrbje, da ga dobe v svoje zanjke, da ga enostransko preparirajo, da mu izrujejo iz srca spoštovanje do šole in učiteljstva ter ga napolnijo s sovraštvom do vsega, kar je šoli prijazno in napredno,

Da je mladina up in bodočnost vsakega naroda, vedo dobro tudi naši narodni sovragi in torej ustanovljajo med nami svoje potujčevalne učilnice in lovijo tudi šoli odrasle otroke za svoje trgovine in svoja podjetja, kjer se potuje — po mestih in tvornicah — naša mladina.

Doba od 14. do 20. leta je pa najvažnejša doba v življenju vsakega človeka. V tej dobi se nazori čistijo in kristalizira se značaj. Vpliv v tej dobi prevlada vplive v prejšnji dobi in je odločilen za mišljenje in dejanje in za duševno kvaliteto človeka za vse njegove žive dni.

Kaj nam pomaga vsa narodna vzgoja, če se pa otrok, ko izstopi iz šole, v tujih podjetjih in trgovinah, kamor gre s trebuhom za kruhom, navzame narodne mlačnosti, da, celo narodne mržnje in sovraštva do svojega milega materinega jezika, do svojerodne slovenske zemlje! — Kaj pomaga vsa skrbna odgoja v ljudski šoli, če jo nasprotniki sproti paralizujejo ali pa pozneje udušijo! Kaj pomaga, če učitelj v ljudski šoli otroke vnema za vse blago in lepo, če jim v srca vsaja ljubezen do izobrazbe in zbuja hrepenenje po napredku, če pa gotovi ljudje s sirovo roko izpulijo otrokom to ljubezen iz srca in poteptajo to hrepenenje ter napolnijo mlado srce in nežno dušo s krivimi nazori in otrovano nestrpnostjo!

Poturica pa je hujša od Turka!

Ko izstopi otrok iz šole, ne pustimo ga popolnoma izpred oči, brigajmo se

za šoli odraslo mladino! Ko bi se kmet ne brigal za vsejano seme, bi mu ne raslo in ne obro-dilo sadu, ampak plevel bi ga zadušil in ves trud bi bil zaman. Tako je tudi z mladino.

Država in dežela, žal, ne skrbita za nadaljno izobrazbo mladine — to sicer moramo s časom doseči. Ker pa se to še ne zgodi niti danes niti jutri, a za nas mora biti dragoceno vsako otroško srce, je naša sveta stanovska in narodna dolžnost, da po močeh pospešujemo nadaljno izobrazbo mladine, da skrbimo, da se mladina vnema za go-spodarski napredek.

VII.

V ta namen se naj, kjer mogoče, osnujejo posebna društva za mladino, oziroma se naj pri obstoječih narodnih društvih (izobraževalnih, gospodarskih i. dr.) ustanove posebni odsek (podod-bori) za mladino. Tudi bi se naj usta-novil poseben poučen in zabaven list za šoli odraslo mladino. Ustanovila bi se naj tudi narodna posredovalnica, ki bi skrbela za to, da bi se naša mladina, ki se želi izučiti kake obrti ali trgovine, izučila pri naših narodnjakih in ne pri zagrizenih naših nasprotnikih.

Pri taki posredovalnici bi kaj uspešno sodelovali učitelji. Posredovalnica bi morala imeti v evidenci vse narodne obrtnike, trgovce in druge podjetnike,

ki žele učencev, oziroma učenk. Učitelji bi v nemali šoli odraslo mladino, da bi se naj kaj izučila ter bi ji priporočili to posredovalnico. Učitelj najbolje pozna otroka, kakšen je, in bi učiteljevo priporočilo bilo trgovcu, oziroma obrtniku, ki želi učenca ali učenke, najbolje zagotovilo, da ne dobi takega nepridiprava. Obratno bi pa taka posredovalnica bila tudi staršem in ukaželjni mladini najbolje zagotovilo, da ne pride v protinarodne in nepoštene hiše, ker bi posredovalnica morala imeti v evidenci le narodne in realne obrtnike in trgovce.

Najbolje bi bil poklican osrednji odbor za izvenšolsko delovanje učiteljstva, da oživetvori tako posredovalnico. Učiteljstvo bi s tem storilo jako veliko za narodov blagor. Marsikateremu mladeniču, marsikateri mladenki bi ustvarili lepo eksistenco, okrepili bi pa tudi narodni obrtniški in trgovski stan, kar bi bilo za naš mali narod velikega pomena. Naši fantje bi se naj ne hodili več učit mizarstva i. dr. v nemški Gradec in druge nemške kraje, kjer se toliko naših ljudi poizgubi, medtem ko nam jih v slovenskih in drugih slovanskih krajih bridko primanjkuje.

Pridobili bi si hvaležnost tistih, ki bi jim pripomogli do boljšega kruha, in ugled učiteljstva bi rastel. —

Mlada kri hoče dela in če ne dobi primernega, se pa loti neprimernega. Mladina je sprejemljiva za napredek in je deloljubna. Uprezimo jo v prosvetno delo pri naših društvi. S tem obvarujemo in ne

pridobimo le mladine, temveč potom te dostikrat tudi odrasle, sicer nepristopne osebe.

Da bo pa imela mladina tem večje veselje, naj se zanjo osnujejo po možnosti posebna društva, n. pr. pevska, tamburaška, bralna i. dr., ali pa se naj osnujejo posebni odseki (pododbori) v že obstoječih društvih, n. pr. bralnih i. dr. Tako dobi mladina nekoliko samostojnosti, nekako avtonomijo, in to jo miče in vabi, to zbuja deloljubnost in krepi vztrajnost. Mlada kipeča kri in vihravost ter stara odrevenelost in konservativnost (starokopitnost) ne sodita vselej skupaj, dostikrat je drugo drugemu na poti in v izpodtiko. Zato je najbolje, da je mladina zase in starost zase. Tako prakticirajo tudi klerikalci, ti za svoje nadvladje že skozi stoletja preizkušeni organizatorji, ter ustanavljajo posebne družbe za dekleta, posebne za fante, posebne za može in posebne za žene — in tudi pri drugih prireditvah (n. pr. misi-jonih) dele ljudstvo po spolu in starosti. Posnemajmo jih! Čemu bi pa mi metali vse v en lonec, kar ne sodi skupaj?! Bodimo psihologi ter se ozirajmo na razliko duševnega obzorja in uvažujmo razliko nazorov! —

Da bi bil poseben list za šoli odraslo mladino velikega pomena, leži na dlani. Mladina večinoma rada čita, pa ji usilijo otrovane klerikalne politiške liste, ki povzročijo v mladi duši dostikrat celo revolucijo. S politiko bi se mladina sploh naj ne pečala, ker je politiška pesem grda pesem.

List za odraslo mladino bi naj bil pred vsem poučen. Mladina hrepeni po napredku, je vedoželjna in dostikrat si uteši to hrepenenje in to vedoželjnost z umazano vsebino kakega obskurnega lističa. Pa tudi zabaven bi naj bil tak list; mladini je treba zdrave zabave in razvedrila.

List bi gotovo dobro uspeval; ko izstopi otrok iz šole, bi mu ga naj učitelj priporočil kot voditelja v življenja vrvenju in pri vsaki priliki bi moral vnemati mladino za list, ker bi potem lista vplivali učitelji še nadalje na šoli odraslo mladino, da bi v šoli v mlada srca vsejano seme vzhajalo in obrodilo zaželjeni sad.

• Slavna „Zaveza avstr. jugosl. učit. društev“ naj vzame ta nasvet v pretres in mogoče bo že danes leto izpolnjena ta velika vrzel v naši književnosti in v odgoji naše mladine. —

Z nadaljnim izobraževanjem mladine se odpre tudi tovarišicam prostrano polje za uspešno in hvaležno delovanje izven šole; saj je znano, da je ženska mladina bolj dovzetna za nadaljno izobrazbo nego moška. Čtivo, glasba, petje, ženska ročna dela, gospodinjstvo itd. so zanimivi predmeti, ki bi naj spajali učiteljice s šoli odraslimi dekleti. Osnovali bi se naj v to svrho posebni krožki, ki se dajo osnovati po kmetih in tudi po trgih in mestih. Treba je sicer dobre volje in nekoliko požrtvovalnosti od strani učiteljice, kar pa ji obilo poplača ljubezen in vdanost njenih mladih prijateljic, ki kmalu vzklije v njihovih hvaležnih srcih. Pravim, njenih mladih

prijateljic, ker s to besedo že izražam razmerje, ki bi naj zavladovalo med šoli odraslimi dekleti in učiteljico. Po dekletih se bodo tudi matere pričele zanimati za te krožke, in veljava in ugled učiteljice bo rasel, da jo bo vse čislalo in ljubilo. To bo vse drugačno, zanimivejše, veselejše življenje, kot je sedaj tisto dostikrat tako žalostno samevanje učiteljic po deželi, kjer nimajo primerne družbe, a tudi v mestih in trgih dostikrat ni bolje, kjer ugledne in imovite rodovine, žal, le prerade gledajo preko rame ubogo učiteljico. — Na delo torej, tovarišice, k boljšemu življenju zase, za naš stan in za boljšo bodočnost naroda!

Isto velja tudi o učiteljih. Posojujmo mladini knjige, poučujmo jo v petju in o glasbi, vnemajmo jo za gospodarski napredek, prirejajmo z njo zabave, poučne izlete in predstave i. dr. Tako jo privežemo nase, tako bo v njih srcih raslo spoštovanje do šole in učiteljstva ter ljubezen do nadaljne izobrazbe in napredka.

In takšen rod bo trden jez, ki bo uspešno kljuboval vsem še tako srditim sovražnim navalom; takšen rod ne bo klonil tilnika in ne duha; takšen rod bo ljubil slovensko grudo in bo branil pravice svojega naroda ter bo z vsemi silami deloval v prospeh svojega naroda in za njegovo boljšo bodočnost.

Tovarišice, pridobite ve ženstvo, pred vsem žensko mladino. Žena podpira v hiši tri ogle, in

četudi ne nastopa očitno v javnih zadevah, ker še, žal, nima vseh državljanskih pravic, kot jih imamo moški, vendar je ženska bila in bo gonilna sila in odločujoč faktor v premnogih javnih zadevah, da, celo v zgodovinskih dogodkih. Razumna žena je sreča moževa in otrok, razumna žena je pa tudi sreča narodova. Materino delo za domovino in narod slovi, ker je vpliv žene, vpliv matere neizmeren.

Tu je treba nastaviti vzvod in bolje bo!

Tovarišice, na delo! Smoter je vreden največjih naporov in žrtev, saj gre za boljšo bodočnost naroda, za blagor človeštva. Stopite v zvezo s „Splošnim slov. ženskim društvom“ v Ljubljani, ki zasleduje iste vzvišene smotre, namreč povzdigniti slovensko ženstvo na višje prosvetno stališče in tako pripomoči narodu do boljše bodočnosti.

Tovariši pa vnemajmo moško mladino za nadaljno izobrazbo in napredek ter podpirajmo kolegijsko tovarišice pri njih prosvetnem delu. Ker pa so razsodni in razumni moške že itak na naši strani, je zmaga naša na vsi črti.

Ponovim še enkrat: prosvetno delo je glavno in neobhodno potrebno, in zavedajmo se: pomagajmo narodu in narod pomore nam, ker so koristi naroda šoli in učiteljstvu v prid, in obratno: dobrobit šole in učiteljstva je narodu v korist.

VIII.

Prehajam k političnemu delu učiteljev in učiteljic. In učiteljic? Da, tudi učiteljice bi naj sodelovale, posebno pri obrambi našega stanu in v boju za žensko pravo.

Podlaga in predpogoj političskemu delu pa je prosvetno delo. Kdor ni delaven na prosvetnem polju, ta ne uživa zaupanja ljudstva; brez zaupanja ljudstva pa je vsaka uspešna prava politika nemogoča. — Zabavljanje po gostilnicah, v časopisih in na shodih ter ščuvanje k strankarskemu sovraštvu pa ni politika in naj se ljudje s tem še tako fanatizirajo k slepi vdanosti, temveč to je demagoštvo. Takih „politikov“ v naših vrstah nas varuj, o Bog, a v nam nasprotne vrste jih pa nasejaj prav gosto, ker taki bodo narodu oči odprli, taki se bodo ljudstvu s časom pristudili, da se bo odvrnilo od njih.

Ne hlatajmo po hipnih efekti in ne gledajmo le na navidezno korist, temveč zidajmo svoje politiško poslopje na pošten, pravičen in resničen temelj prosvetnega dela.

Vsi principi našega izvenšolskega delovanja, ki sem jih razvil za prosvetno delo, veljajo v polni meri tudi za politiko, a pred vsem nam bodi tudi v politiki brez ozira na stranke in osebe suprema lex edino le procvit šolstva in napredek prosvete naroda.

Učiteljstvo nujno potrebuje osrednjega politiškega vodstva, ki bi vodilo našo politiko po zgoraj označenih načelih, ki bi naj s politiskimi strankami sklepalo dogovore in kompromise, da ne bomo učitelji i odslej več plaha čreda, ki jo izkuša vsaka stranka pridobiti zase, ko nas potrebuje. Ko nas pa ne rabi več, pa pravijo: „Hodi, zamorec, opravil si svojo službo!“ ali se izgovarjajo: „Službo si slabo opravil.“ Tako nas nihče ne upošteva, za naše zahteve se nihče resno ne zavzema. Čemu tudi? Pred volitvami nas nasitijo z lepimi besedami in praznimi frazami, kot konju ponujajo ovsa v rešetu, ko ga love, in pri volitvah bodo učitelji itak radi agitirali. Po volitvah nas prezirajo ali še celo ozmerjajo, češ, niste nas dovolj podpirali.

Pred volitvami hočemo imeti obvezno zagotovilo in ne le to, tudi mi hočemo priti do mize, kjer se reže kruh, tudi mi hočemo zastopnika iz svoje srede in ne le števnegega kandidata, ki bi naj bil le „Sündenbock“ in „Prügelknabe“ za druge.

Naša sedanja organizacija je sicer izborna stanovska organizacija, a svoje politiške organizacije še, žal, nimamo. Izpolnimo svojo organizacijo: odseki za izvenšolsko delovanje učiteljstva naj bodo tudi naše politiško vodstvo, a osrednji akcijski odsek za izvenšolsko delovanje učiteljstva naj bo naše vrhovno politiško vodstvo.

Za vsake volitve, deželne in državne, bi se naj učiteljstvo pravočasno in sistematiško pripravilo. Pogoj uspešnosti pa je enotnost, disciplina — vodstvo.

V naših učiteljskih društvih se sicer mlati mnogo prazne slame, a o političkih zadevah, da niti o stanovsko-politiških zadevah se le malokaj ali pa celo nič ne razpravlja. Zato pa tudi pri večini naših društvenih zborovanj ni življenja in zanimanja in nekatera društva le životarijo. O raznih učnih slikah se itak razpravlja pri domačih in okrajnih konferencah, pri naših društvenih zborovanjih bi se pa naj razpravljalo tudi o stanovskih in obče narodnih političkih zadevah. Ne rečem, da bi naj naša društva postala torišče političkih kričacev, a učiteljska društva bi nam naj s političkimi razpravami bistrila pojme in z debatami urila usposobljenost, da bi v javnem življenju lahko sigurno in spretno, taktno in uspešno zastopali svoje principe ter jih branili možato in pogumno. Bojazljivost, zahrbtnost in klečeplastvo naj izgine iz naših vrst, a značajnost, odkritosrčnost in stanovska zavest se naj naseli v srce in dušo vsakega učitelja, vsake učiteljice. Naša dosedanja nojeva politika je piškava. Tovariši, tovarišice, to se mora predrugačiti, se mora izboljšati! Vsako učitejsko društvo naj izvoli poseben odsek za izvenšolsko delovanje in ta odsek naj bo obenem politički odsek za dotični okraj. V zvezi z drugimi takimi okrajnimi odseki ter z osrednjim

odsekom naše „Zaveze“ na čelu si ustvarimo izvrstno politiško organizacijo za vse okraje, za vse slovenske dežele.

Če bomo prosvetno, v resnici vztrajno in uspešno delovali, pridobimo zaupanje ljudstva, in naša beseda bo tudi v politiki kaj izdala. Potom svoje organizacije dobimo tako moč, da bo morala z nami vsaka stranka računati in da si bo pač desetkrat premislila prej, preden bi naše upravičene zahteve omalovaževala, ker doseči moramo, da preide ljudstvu v kri in meso nazor, da je dobrobit šole in učiteljstva narodu v prid, ker je šola vir izbrazbe, torej vsega napredka in vse blaginje.

Ne bodimo sicer optimisti, da se bo to kar tako zgodilo, pa tudi pesimizem ni na mestu, ker tok časa (enaka volilna pravica, vedno ostrejši boj za obstanek itd.) bo pometel marsikaj starega s površja. Svet se izpreminja v svojih razmerah in nazorih ter napreduje vkljub raznim coklam. Ne prezrimo znamenj napredujočega duha in ne prespimo nove dobe, temveč z bistrim očesom zasledujmo narodovo evolucijo in delajmo, da nas tok časa ne prehiti in potopi. Poudarjam torej še enkrat, da je pred vsem treba vztrajnega in uspešnega prosvetnega dela, in da je le to in edino to podlaga in predpogoj politškemu delu, politškim uspehom.

IX.

Še dve stvari bi omenil, ki se mi vidita jako važni, to sta: obrambno delo in izkoriščanje politiškega položaja. Oboje gre roko v roki, ker če znam spretno izkoristiti politiški položaj, lahko nasprotniku tudi pri obrambnem delu prizadenem take udarce, kot bi mu jih celo pri ofenzivnem boju ne mogel hujših.

Naši nasprotniki slutijo našo moč in nevarnost, ki jim preti od nas, in zato se zaganjajo v nas kot stekli volkovi ter uporabljajo vsa mogoča sredstva, se poslužujejo laži in obrekovanja in drugih nelepих in nepoštenih sredstev, da bi nahujskali ljudstvo zoper nas. Ta namen je prozoren, a način boja jim je: Namen posvečuje sredstva.

Nekateri hočejo, da bi naj učiteljstvo molčalo, mirno bilo in take podle napade ignoriralo, češ, tedaj bodo ti napadi ponehali in obrekovanja utihnili in zopet zavlada sloga med duhovništvom in učiteljstvom. Res je, da bi napadom in obrekovanjem naj ne dali povoda z netaktnim nastopanjem in neprimernim vedenjem, a take reči se obsojajo že same ob sebi. Za slogo, kjer bi morali biti mi le sužnji, pa se prav lepo zahvaljujemo, ker vsakatega dolžnost je, da brani svojo čast in če se na najnesramnejši način blati ves naš stan, zahteva naša stanovska čast in zavest, da se moško postavimo v bran. Le moški nastop imponira, mevžo pa vse prezira.

Vsa čast našemu vrlemu „Učiteljskemu Tovarišu“ in njegovemu uredniku, ki se je tolikrat in tako neustrašeno postavil v bran za našo čast in naše poštenje! A ne le v „Učit. Tovarišu“, tudi na shodih in v zasebnih pogovorih ter drugih prilikah razkrinkavajmo svoje obrekovalce in zaničevalce. S tem dosežemo dvoje: ljudstvo uvidi, da nismo taki kot nas slikajo in grdijo; spozna pa tudi naše nasprotnike v v pravi luči. Pregovor pravi: Kdor drugemu jamo koplje, sam pade vanjo. Tako se zgodi tudi našim nasprotnikom, oni hočejo nas očrniti, a črnijo le sebe pri ljudstvu.

Da bi nerazsodne ljudi premotili, kričijo nasprotniki, da so šole brezverske in učitelji brezverci ter da ne poučujemo v krščanskem duhu.

Povejmo in razložimo ljudem, da je to proračunjena laž, ki je klerikalci niti sami ne verujejo. Ali se ne uče otroci vsak teden v šoli veronauka, ali ne prejemajo šolarji in šolarice sv. zakramentov, ali ne zahajajo k službam božjim? Če pa otroci res niso dovolj poučeni v krščanskem nauku, ali smo tega mi učitelji in učiteljice krivi? Naj pa gospodje kateheti boljše in bolj marljivo poučujejo! Kako se veronauk na nekaterih šolah poučuje, bi vedeli posvetni učitelji marsikaj zanimivega povedati! Le sejajte veter, želi boste vihar! Sestavili bomo štatistiko, kako se veronauk poučuje, in ta štatistika bo vrlo zanimiva.

Če ne bodo napadi na šolo in učiteljstvo nehali, bo učiteljstvo primorano seči po ostrejših mečih v svojo obrambo.

Pravijo, da učitelji ne poučujemo v krščanskem duhu. Kar se poučuje dandanes po šolah, je od c. kr. šolske oblasti natanko določeno. Vsaka učna knjiga mora biti od c. kr. ministrstva za uk in bogočastje potrjena, torej ministrstvo za bogočastje potrjuje šolske knjige; torej vaše ministrstvo, gospodje klerikalci, potrjuje naše učne knjige. Če so naše učne knjige pisane res v protiverskem duhu, pa se pomenite s svojim ministrstvom, a nas učitelje in učiteljice pustite pri miru, ker ne mi, temveč vaše c. kr. ministrstvo za uk in bogočastje je tega krivo, ki take knjige potrdi in dovoli njih rabo v šolah. Klerikalci se bahajo, kako moč in kakšen velikanski vpliv imajo na vlado, čisto lahko vam je torej doseči, da ne bomo imeli v šoli knjig, ki so protikrščanske. Baje vsemogočni dr. Šusteršič se je pred nedavnim hvalil v „Slovencu“, da je napravil pri volilni reformi glede koroških Slovencev „komplicirano taktično potezo (seve tako, da jih je oropal narodnih pravic!), naj pa napravi še eno taktično potezo glede učnih knjig, in niti „komplicirane“ taktične poteze ne bo treba, ker je baje tako vpliven, pa bodo sfrčale vse brezbožne knjige iz naših šol!

Sicer pa, kdaj je še našel kdo v kaki šolski knjigi kaj nekrščanskega, kdaj in kje na Slovenskem je še učil kateri učitelj kaj brezbožnega?! Da je dvakrat dve štiri, ni brezbožno, da nam je trsna uš

uničila vinograde, je res nekrščansko od te uši, a ne od nas učiteljev, ki moramo sedaj učiti v šoli, kako se gorice zasajajo na novo.

Že po državnem šolskem zakonu mora vsak učitelj, vsaka učiteljica otroke nраво-versko vzgojevati in nad tem čuva strogo oko šolskih oblastij. Če bi kateri učitelj učil kaj res brezbožnega, ali ne bi povedali otroci doma, ali bi se ne zvedelo takoj? — Učiteljstvo ne poučuje v zaklenjenih sobah in ne zahteva od otrok prisege ali častne besede, da ne smejo izpovedati, kaj se v šoli godi in uči; učitelji se ne bojimo javnosti kot naši ljubi nasprotniki, ki v zaprtih sobah snujejo naklepe in ki zahtevajo od zborovalcev molčečnost pod častno besedo, kot se je zgodilo n. pr. na politiskem zborovanju dne 7. februarja t. l. v Mariboru. Klerikalci se boje javnosti, ker nimajo čistih namenov in ker je nemirna njihova vest, a mi učitelji in učiteljice se ne bojimo javnosti, ker ne snujemo tajnih naklepov in ker je čista naša vest. Kakšen pa je brezbožnik sam, tako misli o drugih in jih sumniči!

Po otrokih zve vsak dan sproti vsa občina, vsa župnija, kaj se je v šoli učilo. Ali pa je že kdo kdaj slišal, da je kateri učitelj na Slovenskem učil kaj protikrščanskega, kaj brezbožnega? Takega učitelja bi šolska oblast takoj prijela in napodila.

Zlate resnice Kristusove so nam svete, a ošabne in samopašne zahteve klerikalne garde po nadvladi pa niso krščanski duh.

Vse to povejmo in razložimo ljudstvu in izprevidelo bo, da je grda laž, če se trdi, da so naše šole brezverske in da poučujemo učitelji v nekrščanskem duhu.

Pravijo, da vera peša in da smo tega mi učitelji in šole krivi, a poglejmo si tudi to zadevo. Vse uči vero: cerkev uči vero leto in dan, starši uče otroke verskih resnic dan na dan, šola uči veronauk teden za tednom, državna in deželna gosposka ščiti vero noč in dan; že od novorojenca se zahteva verska obljuba pri krstu in v vsem življenju spremlja človeka vera in ima vedno in vedno z njo opravka do groba, da, celo v grob. Velikansko moč ima vera, vse jo pospešuje in ščiti in le mi učitelji jo baje izpodkopujemo in rušimo.

Preklicano slabo mora biti za to vero, če se duhovščina res boji, da smo mi nevarni nasprotniki vere, mi učitelji, ki nas zasmehujete, da smo baje le napol izobraženi. Mi smo torej bolj mogočni kot cerkev in država, kot gosposka in ljudstvo, da, celo večjo moč imamo učitelji kot ves pekel, ker po besedah Kristusovih niti peklenska vrata ne bodo premagala cerkve in vere, a zaradi nas polizobraženih učiteljev pa baje vera peša in ubožica hira.

Ali ni tedaj neumnost trditev, da je vera v nevarnosti zaradi nas!? Da, ne le neumnost je, temveč celo razžaljenje božje je, ker Kristus je rekel: „Nebo in zemlja bosta prešla, a moje besede ne bodo prešle.“ Klerikalei ne verujejo tem božjim besedam, če trdijo,

da vera peša; a mi pa verujemo Kristusovim besedam in smo torej boljši kristjani kot klerikalci.

Spoznaj že, slovensko ljudstvo, kaki brezbožni lažniki in neverni farizeji so klerikalci!

Sicer nas pa zlobno obrekovanje ne doseže, ker nas tolaži, da so tudi Kristusa, ki je bil božji učitelj narodov, dolžili brezbožnosti baš pohlepni judovski klerikalci, t. j. farizeji in duhovniki, ker so se bali resnice in so trepetali za samopašno svoje nadvladaje, baš tako kot sedaj naši klerikalci.

Da so duhovniki vedno preganjali učitelje ter jih dolžili brezbožnosti, naj navedem še en zgled iz zgodovine. Grškega modrijana Sokrata, ki je bil izvrsten učitelj mladine, so zavidni grški duhovniki zatožili brezbožnosti, češ, da s svojim brezbožnim poukom zavaja in pohujšuje mladino. Ko se je moral zaradi tega zagovarjati pred sodniki, je mirno vprašal: „Ali ljudstvo, sodniki in duhovniki ne pohujšujejo mladine?“ Odgovorili so mu, da ne, da nihče drugi ne zavaja mladine kot le on, ki je učitelj njen. Tedaj pa je modrijan vzkliknil: „O, srečna mladina, da te le edino tvoj učitelj pohujšuje in zavaja, a drug nihče!“ — In tako lahko vprašamo tudi mi obrekovani učitelji: „Ali samo mi učitelji pohujšamo mladino, drugi pa ne? Ali je ne pohujšujejo tudi duhovniki in cerkveni služabniki, gosposka in ljudstvo, starši in družba?“ Pač srečna bi bila mladina, ko bi jo le učiteljstvo pohujševalo, a drugi nihče ne, ker tedaj bi pohujšanja na svetu niti ne bilo!

Klerikalci so si pač vsi in vselej enaki, kakršni so bili poganski in judovski, taki so tudi naši sedanji katoliški. Sokrata so obsodili na smrt, da je moral izpiti kupo strupa, ker je učil, da je le en bog in ker je vнемal mladino za krepostno življenje in jim vzbujal ljubezen do izobrazbe. Grški klerikalci so trdili, da je bila zaradi tega vera v nevarnosti ter so zahtevali Sokratovo smrt. Kristusa so križali, ker je ljudi učil božjih resnic in oznanjal ljubezen do bližnjega. Judovski klerikalci so tudi trdili, da je bila zaradi tega vera v nevarnosti, ter so kričali: „Križaj ga! križaj ga!“ in so zahtevali Kristusovo smrt. Baš tako trdijo naši sedanji klerikalci, da je vera v nevarnosti, ter bi nas učitelje najrajši v žlici vode utopili ali pa sežgali na grmadi, ko bi še imeli oblast zloglasne svete inkvizicije, ker vнемamo mladino za krepostno življenje in ji zbijamo ljubezen do izobrazbe. A ni vera v nevarnosti, pač pa klerikalno samopašno nadvladje, ker uvidevajo, da potem izobrazbe postaja ljudstvo zavedno ter se hoče otresti klerikalnih verig; zato iščejo klerikalci vsa mogoča pota in sredstva, da bi ljudstvo obdržali v temi nevednosti ter ovirajo vsak napredek in hočejo onemogočiti vsako temeljito izobraževanje.

Da jim za resničen blagor naroda ni, kaže že to, da se potegujejo le za navidezne koristi, ki posamezniku prinesejo morda hipno korist, ki pa je v resnici izguba, neizmerna škoda za naš narod. To je baš tako, kot če bi kmet prodal ves svoj gnoj. Hipno ima dobiček, korist, namreč

denar, ki ga dobi za gnoj, a v resnici je to zanj le izguba, velika škoda, ker mu bo brez gnoja gospodarstvo hiralo in slednjič opešalo. Kar je gnoj za kmeta gospodarja, to je izobrazba v narodnem gospodarstvu. Gnoja in izobrazbe pa hudo primanjkuje našemu ljudstvu, da ne more napredovati in priti do blaginje.

Klerikalci zahtevajo znižanje šolske dobe in pravijo, otroci naj delajo, otroci bodo rešili kmeta propada, ker delavcev silno primanjkuje. Če se učna doba skrajša, je to le navidezna korist, v resnici pa bi bila to neizmerna škoda za naš narod, za vse ljudstvo. Ko sem prosil nekega kmeta soseda, naj bi mi za šolski vrt prodal voz gnoja, mi je odvrnil: „Pravi kmet ne prodaja gnoja, ker je to baš tako, kot bi dal kruh iz miznice.“ In pravo je trdil! Pravi rodoljub ne zahteva skrajšanja učne dobe, ker to je baš tako, kot bi vzel otrokom pamet iz glave.

Izprevidi že, slovensko ljudstvo, da tisti pač niso tvoji pravi prijatelji, ki ti hočejo pamet pri-krajšati, saj že pregovor pravi, da je pamet bolja nego žamet! Pa tudi trditev, da se naj učna doba skrajša, da dobi kmet potrebnih delavcev, je napačna, je le vaba in pesek v oči nerazsodnejšem. Res je, da kmetu primanjkuje delavcev, a treba mu je boljših, resničnih delavcev, ne pa puhlih otrok. Otrok sicer naj pomaga staršem pri delu, a težaka in hlpaca nadomestiti ne more. Treba je poiskati drugih sredstev in resničnih pripomočkov, da dobi kmet resničnih in dobrih delavcev, otroci se pa naj iz-

obrazujejo in krepko razvijajo da dorastejo čvrsti ljudje, ki bodo imeli bistre glave, plemenita srca in pridne roke. Tedaj bo naš narod napredoval in si mogel priboriti boljšo bodočnost.

O tistih drugih sredstvih in resničnih pripomočkih, da dobi naš kmet toli potrebnih resničnih in dobrih delavcev, bom govoril pozneje.

Ne v tvojo korist, slovensko ljudstvo, temveč v tvojo škodo in v svojo korist zahtevajo klerikalci znižanje šolske dobe, nasprotujejo razširjanju šol in ovirajo razvoj in napredek šolstva, zato ker nočejo, da bi se otroci dovolj izobrazili, ker se boje izobraženega ljudstva. Izobraženo ljudstvo se ne da voditi za nos, izobražen narod si ne da diktirati poslancev, izobraženo ljudstvo ne potrebuje več jerobov in to je, česar se boje nasprotniki šole in učiteljstva.

Kaj naj bo potem z njimi, če jih ljudstvo ne bo več maralo, kje si naj potem iščejo mastnih voditeljskih mest in poslanskih mandatov, kdo jim naj potem polni globoke žepe, če ljudstvo ne bo več nevedno in zaslepljeno, temveč izobraženo in zavedno?!

To je življenjsko vprašanje — biti ali ne biti — za klerikalno gardo, ki sedaj brezskrbno udobno živi na ljudske stroške; to je pa življenjsko vprašanje tudi zate, slovensko ljudstvo! Izprevidi, dokler je še čas!

Če si naš kmet, če si naš narod sam ne bo znal in mogel pomagati, ga nihče drugi, — niti država niti dežela — ne more rešiti propada. Rešilo ga pa tudi ne bo delo otrok, temveč rešiti ga more

le samopomoč, lasten razum in temeljita izobrazba. Vse to si pa more pridobiti le potom pouka in vzgoje v šoli, in sicer ne v enorazrednicah s poldnevnim poukom in le s šestletno ali petletno ali menda le triletno šolsko dobo, temveč v dobri, na višku časa stoječi šoli. Pouk in vzgoja sta ključ, ki odpre našemu ljudstvu vrata v boljšo bodočnost, pouk in vzgoja sta dandanes sredstvo za napredek in orožje v boju za obstanek, in to sredstvo, to orožje mora biti kolikor mogoče najboljše, najizdatnejše.

Kdor zahteva znižanje šolske dobe, kdor zavrača razširjanje šol in ovira razvoj šolstva, zahteva manjšo izobrazbo za naše ljudstvo, zahteva, da se narodu sredstvo za napredek in orožje v boju za obstanek oslabi in skrha. Že itak ne napredujemo tako kakor bi morali; že itak nas močnejši sosedi nadkriljujejo ter iztezajo svoje grabežljive kremplje po naši zemlji in naših ljudeh; že itak moramo napenjati vse sile, da se obranimo sovražnih navalov — potem še nam pa sredstvo in orožje v tem ljutem boju poslabšajte, tedaj pa itak ni več pomoči, ni več rešitve zate, ubogo slovensko ljudstvo, zate, mila, prekrasna slovenska domovina!

Ali se ne zavedajo, kaj zahtevajo z znižanjem šolske dobe in kaj hočejo doseči z oviranjem razvoja šolstva ali pa so tako hudobni in sebični, da jim ni mar za pravi narodov blagor, temveč le za njih strankarske koristi in potem teh le za njih osebno samopašnost?! A naš vrli narod, naša krasna domovina ne sme postati žrtev te strankarske sebič-

nosti, teh osebnih samopašnih namenov. Na delo, tovariši, na delo tovarišice! Mi, ki smo narodni učitelji, ve, ki ste narodne učiteljice, ki vemo, kake važnosti sta pouk in vzgoja, ki vemo, da je dobra šola življenjski pogoj ljudstva — bodimo res narodovi učitelji ter povzdignimo svoj glas vobrambo šole, ker ta obramba je obenem tudi obramba naroda samega in edina njegova rešitev.

Ne šestletne ali petletne ali celo triletna šolske dobe, ne samo enorazrednic in poldnevne pouka za našo mladino — ne nazaj v trivialne šole konkordatske dobe, temveč naprej in navzgor se naj razvija naše šolstvo. Odpravi se naj poletno oproščenje, oziroma na Kranjskem ti obskurni nadaljevalni tečaji ter se naj zopet uvede popolno osemletno šolsko obiskovanje s primernimi, zdravemu razumu in pedagoškim zahtevam ustrezajočimi nadaljevalnimi tečaji. Ker pa imamo tudi srce za bedo našega ljudstva in smisel za njegove potrebe, napravimo koncesijo: naj se uvede nerazdeljen čas pouka, da otroci lahko pomagajo doma pri delu, ker govore za nerazdeljen čas pouka tudi pedagoški in higijenični razlogi.

Zahteva, da se naj šolska doba skrajša, da dobi kmet potrebnih delavcev, je proračunjeno sleparstvo, ker delo otrok ne bo rešilo kmeta propada, pač pa

bo nevednost ubila njega in njegove otroke. Zahteva pa se naj, da se vojaška doba skrajša, zahteva se naj, da se ob času silnih poljskih del dovoli vojakom kmetiškim sinom primeren dopust; zahteva se naj, da se kmetje rezervisti ne kličejo k orožnim vajam ob času nujnih poljskih opravil; zahteva se naj, da se posli zavarujejo za onemoglost in starost, da ne bo vse vrelo v mesta in tvornice. To so pota in sredstva, da dobi kmet resničnih in boljših delavcev, nego pa s skrajšanjem učne dobe.

V tem smislu probujajmo narod, da spozna, kaj je resnična korist in kaj le navidezna korist ter slepilo.

Naše ljudstvo je vedoželjno in hrepeni po izobrazbi ter bi se ne dalo nahujskati zoper šole, ko bi ne stale toliko. Pravice in nadzorstvo si je pridržala država sama, a breme, plačila je zvalila občinam in deželam na rame. To je res krivičen sistem. Namesto da bi izkušali klerikalci odpraviti to krivico, če so res prijatelji ljudstva kot se široko ustijo, pa izrabljajo to krivico v to, da ščuvajo narod zoper nas učitelje in da omrže šole ljudstvu. Baš v tem postopanju se vidi hinavščina klerikalcev.

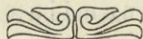
Ljudstvo se naj ne hujška zoper šole s tem, da se mu vedno govori le o velikih stroških, ki jih povzroča šolstvo, ker s takim zabavljanjem ni narodu nič pomagano. — Mi učitelji, ki hočemo res dobro ljudstvu, pa mu pokažimo drugo pot in resnično sredstvo, ki res vodi do blagra narodovega.

Država naj prevzame stroške za šolstvo ter naj skrči ogromne izdatke za militarizem. Če ima država denarja za kasarne, ga bi naj imela tudi za šole; če ima denar za častnike, bi ga naj imela tudi za učiteljstvo; če ima denar za puške in kanone, bi ga naj imela tudi za šolske potrebščine. Če se to izvede, bo narodu resnično pomagano, to bi bila za ljudstvo resnična korist.

Z ozirom na naš narodni položaj pa zahtevamo zedinjeno Slovenijo, oziroma Jugoslavijo in v njej avtonomijo za šolstvo. Država naj nam da sredstva, nam jih dati mora, saj ji plačujemo davek v denarju in krvi, a za naše šole zahtevamo avtonomijo, da si uredimo šolstvo tako, kot je za napredek in prosveto našega naroda potrebno.

Tovariši in tovarišice, to ni nikaka utopija, temveč že v bližnji bodočnosti utegnejo priti ta vprašanja na dnevni red. Glasovi o potrebi preustrojitve našega cesarstva se vedno množijo, zahteve po federalizaciji so vedno glasneje. Še ni dolgo tega, da se je v oficijoznih krogih resno razpravljalo vprašanje, da se naj namesto dosedanjega dualizma - Avstro-Ogrsko — ustvari trializem: Avstro-Ogrsko-Jugoslavija. Delajmo in probujajmo narod, da veliki trenotek ne zaloti majhnih ljudi, da nas tok časa ne prehitijo, temveč da najde zavedne, prosvetno na visoki stopnji stoječe in politiško zrele Slovence.

Nisem namenjen danes razviti vsega učiteljskega politiškega programa, bilo bi preobširno, temveč hotel sem podati le nekoliko misli, kako nastopajmo med ljudstvom v obrambo šole in našega stanu, ker nujno potrebno je, da ljudstvo izprevidi, kaj je njegova prava in kaj le navidezna korist ter slepilo. Istotako je nujno potrebno, da ljudstvo spozna, kje in kateri so njegovi pravi prijatelji, ki mu res dobro hočejo in kje in kateri pa le navidezni prijatelji, ki se mu od ene strani laskajo od druge pa ga praskajo.

DRUGI DEL.

Organizacija izvenšolskega dela.

Tovariši, tovarišice! Mojim dosedanjim izvajanjem ste burno pritrjevali, kar mi je dokaz, da ste istih misli z menoj, a beseda ostane beseda ter nima veljave in pomena, dokler ne postane dejanje, dokler nam ne preide v kri in meso in se ne izrazi v naši volji!

Preidimo torej k dejanju, na delo!

Naše izvenšolsko delo se naj ne vrši le po enotnih načelih, kot sem jih razvil v prvem delu — temveč tudi po sistematiškem načrtu in trdni organizaciji, le potem bo imelo zaželeni uspeh.

Vsako učiteljsko društvo naj izvoli agilen odsek za izvenšolsko delovanje učiteljstva, vsi taki odseki pa se naj združijo v okrilju naše „Zaveze“ v močno falango.

Odsek za izvenšolsko delovanje učiteljstva ima nalogo:

I. buditi in krepiti stanovsko zavest,

II. zastopati zahteve učiteljstva po višji izobrazbi ter gmotnem in pravnem izboljšanju razmer,

III. pospeševati vzajemno delovanje učiteljstva in staršev pri vzgoji mladine,

IV. vzgojiti narodu spoštovanje do šole in učiteljstva in

V. delovati za povzdigo izobrazbe in gospodarskega napredka naroda.

V ta namen :

I.

Poslučuje se vseh zakonito dovoljenih sredstev, ki so: prirejanje zborovanj, predavanj, veselic, koncertov, predstav, izdajanje in razširjanje knjig, brošur, listov, ustanavljanje knjižnic itd.

II.

Agitira za učiteljske liste in učiteljska društva ter ima v evidenci vse naročnike učiteljskih listov in članov „Slov. Šol. Matice“ ter učiteljskega društva v okraju; eventualno ima po potrebi v evidenci tudi člane drugih društev in naročnike drugih listov v okraju.

Svoje moči moramo jačiti in svoje vrste množiti. Pri sebi začnimo, v svojem stanu začnimo, bodimo boljši in boljše bo. Mnogo tovarišev in tovarišic še stoji indiferentno ob strani, češ, le delajte in se trudite drugi; če doženete kaj, bomo

deležni itak vsi, ako pa ne bo uspeha, si pa prihranimo trud in stroške. Povejmo takim parasitom, da je njih stališče nemoralno in nevredno človeka, ki ima količkaj poštenosti. Krivi so pa temu tudi zavednejši tovariši in tovarišice, ker nihče resno ne poizkusi, takih indiferentnežev pridobiti za našo dobro stvar. Ne mirujmo, dokler ne pridobimo slehrnega tovariša in slehrne tovarišice; navdušujmo jih o vsaki priliki za naše ideale in vnemajmo za naša stremljenja. Starejši kolegi in koleginja bi naj vplivali na mlajše, posebno pa nadučitelji in nadučiteljice na podrejeno učiteljstvo. Dostikrat je pa tudi treba, da mlad kolega vpliva s svojo agilnostjo na starejše. Postopajmo vselej taktno in kolegijalno, ker le na ta način pridobimo indiferentneže za našo dobro stvar. Čim več nas bo in čim zavednejši bomo, tem prej bo imelo naše stremljenje zaželeni uspeh. Naši lastni interesi že torej zahtevajo, da agitiramo za svoja društva in svoje liste.

Učitelj, ki ni član učiteljskega društva ali ki ne zahaja k njegovim zborovanjem, ni vreden imena tovariša. Isto velja o tovarišicah. Učitelj, ki ne podpira naših listov, je slabši od dninarja, ker že ti imajo svoje glasilo in ga tudi podpirajo. Malenkostno in smešno bi bilo, če bi se kateri, če bi se katera čutila razžaljena, ker bi odsek imel črno na belem, kdo v okraju je naročen na naše liste in kdo ne. Potemtakem bi morali biti razžaljeni tudi zaradi „Slov. Šol. Matice,“ „Družbe sv. Mohorja,“ „Slov. Matice“ i. dr., ker imajo ta društva svoje člane v

evidenci ter jih celo tiskajo in razglašajo širom domovine. Odsek pa ne bo razglašal, kdo je naročen in kdo ni. Tudi o terorizmu ni govora, ker se ne sili nikogar, ampak za agitacijo za naše liste je neobhodno potrebno, da ima odsek člane učit. društva in naročnike naših listov dotičnega okraja v evidenci.

Baš letos so se na predlog „Zaveze“ bavila vsa učit. društva z vprašanjem, ali bi ne kazalo povišati društvenine za naročnino „Učit. Tovariša“, da bi tako dobivali društveniki ta list kot društven dar. Le eno društvo je temu pritrdilo, a vsa druga pa ne. To zadevo rešiti, ni lahka stvar. Ni trma učiteljstva, da noče svojega lista kot obligaten društven dar, temveč vzrok je v človeški naravi, ker se siliti nihče ne da, in prisiljena reč tudi ni dobra. Isto je bilo svoj čas s „Steir. Schul- und Lehrerzeitung“; ko so jo uvedli kot obvezen društven dar, so jo nekateri vrnili, nekateri so pa celo izstopili iz učit. društev, češ, silit se ne dam. Tako se zna zgoditi z „Učit. Tovarišem“.

Zadeva je res kočljiva, nujno potrebno je — tako za učiteljstvo kakor tudi za list — da bi ga naročila vsak učitelj in vsaka učiteljica. List na ta način gmotno in moralno podpremo, na drugi strani pa bi list vplival na vse in bi z uspehom zastopal naše zahteve.

Bilo bi pač nepotrebno, ko bi slavni skupščini utemeljeval potrebo lista, saj kdor je tukaj, ga gotovo ima. Gre le za to, da razširimo list in

pridobimo zanj tudi menj zavedno učiteljstvo. Teh pa danes itak ni tukaj in tudi nič ne pomaga, če „Učit. Tovariš“ prinaša še tako lepe in imenitne članke, saj jih nečitajo. Te indiferentneže se da pridobiti edino le potom osebne agitacije. To pa je le mogoče, če imamo v evidenci, kdo v okraju je naročen in kdo ni. Tistega in tisto, ki ga nima, prijatelj ali prijateljica opomni ali mu o priliki svetuj ali pa mu piši in ga prosi, da se naroči. To je najbolj uspešen, in rekel bi, edino primeren način, da pridobimo svojim listom naročnikov in indiferentneže za dobro stvar. Če se ne vda prvi prošnji in prvemu opominu, je treba tako dolgo trkati na vrata stanovske zavednosti, da se odprejo. Ko list enkrat ima, bo ga že obdržal, saj bi moral imeti zakrknjeno srce, če bi mu stanovski list ne ugajal in še celo tako vrl kot je naš „Učit. Tovariš.“

Kdo pa naj agitira in ima vse to v razvidnosti? Najbolje je, da se v to izvoli poseben odsek. Člani odseka so lahko društveni odborniki ali pa tudi drugi društveniki. Da odsek ne bo spal spanje pravičnega, je odgovoren društvu in tudi osrednjemu akcijskemu odseku, ki jima mora o priliki poročati o svojem delovanju, o uspehih in o neuspehih. — Učit. društvo za ljutomerski okraj je poverilo tovarišu Mavriču, da naj nekako kontrolira, kdo v okraju je naročen na „Učit. Tovariša“ in kdo ni. Tako naj store tudi druga društva, in ker imamo še več zadev, ki jih ne more opravljati en edin član, je treba odseka.

Da bi imel odsek v evidenci tudi člane drugih društev in naročnike drugih listov, je pa le eventualnost, če se hoče in če bi bilo treba v statistiške narodno-gospodarske, narodno-prosvetne ali politiške svrhe. Tako organizacijo imajo izborno izvedeno klerikalci, seve v svoje strankarsko politiške namene. Posnemajmo jih, klin s klinom!

Svoje liste moramo spraviti tudi v gostilnice, kavarne, bralna društva in čitalnice in tudi zasebnih naročnikov neučiteljev jim moramo pridobiti, da tako javnost zve o našem delovanju, o naših težnjah, o našem stremljenju in da se lahko informira o nas in o šolskih zadevah iz naših virov in ne iz pristranskih, nam sovražnih virov. Da razširimo svoje liste med neučitelje, je treba enotne premišljene agitacije po okrajih, ki jo more voditi le odsek, ki si stavi to za nalogo.

In še eno besedo o podpori „Učit. Tovarišu“. Politiške liste vzdržujejo večinoma inserati, a naš „Učit. Tovariš“ jih ima tako bore malo, da bi mu jih smeli privoščiti pač malo več. Naloga odsekov za izvenšolsko delovanje učiteljstva bi naj tudi bila, da pridobi našemu listu inseratov iz dotičnega okraja. Odseku bo gotovo znano, v katere gostilnice in kavarne zahaja učiteljstvo v dotičnem okraju in katerim trgovcem in obrtnikom daje zaslužka ter naprosi dotične, da inserirajo v naš list. To so nam dolžni; mogoče da se kdo potem celo naroči nanj. Učiteljstvo bi pa naj zahajalo le k dotičnim, ki bi podpirali naše liste. Svoji k svojim! S tem pridobimo našemu

listu primernih podpor in pridobimo tudi kot stan na ugledu, ker zavedne in odločne ljudi vse drugače uvažujejo in spoštujejo kot mevže, ki niso ne krop ne voda. Že Kristus je rekel: „Ker nisi ne krop ne voda, te izpljunem.“ Bodimo odločni in zavedni in potem doženemo še v doglednem času, da bo izhajal „Učit. Tovariš“ kot dnevnik in da bo imel odločilen vpliv na našo javnost in slovensko politiko.

III.

Odsek za izvenšolsko delovanje učiteljstva ima v evidenci vse šole in osebe v okraju, ki so naročene na „Popotnika“, „Zvonček“, „Domače ognjišče“, „Knjižnico za mladino“ in ki so člani „Slov. Šol. Matice“; pridobiva zanje naročnikov ter deluje na to, da se vse šole v okraju naroče na te liste in knjige, in sicer večrazredne celo na več izvodov.

Kar je v prejšnji točki omenjeno o „Učit. Tovarišu“, velja tudi o teh listih in knjigah. Te publikacije so velikega prosvetnega pomena za slovenski narod. Z razširjenjem teh listov in knjig vrši učiteljstvo velekulturno nalogo. Kako težavno pa je dostikrat pridobiti skopi krajni šolski svet, da bi dal kaj za šolsko knjižnico, ve marsikateri šolski vodja, ko sliši pri sejah redno isti: „Ne dovolimo, ni treba.“ Treba bo tudi tukaj premišljene skupne akcije, ki bi jo naj vodil poseben v to določen odsek.

Z razširjenjem omenjenih knjig in listov bo imelo učiteljstvo dvojen dobiček, moralen in gmoten. Moraličen, ker bi se za prosveto in probujo ljudstva in učiteljstva z razširjenjem teh listov in knjig mnogo storilo; gmoten dobiček pa, ker bi ta podjetja naši „Zavezi“, oziroma učiteljskemu skladu dajala večji gmotni dobiček nego sedaj, ko komaj životarijo. Tudi „Slov. Šol. Matica“ bi gotovo rada dala kak znesek za učiteljski sklad, če bi zaradi naše agilnosti bolje prospevala.

IV.

Odsek za izvenšolsko delovanje učiteljstva uvede čekovni promet, da se učitelji in učiteljice lahko potom odseka naroče na knjige in liste in da učiteljstvo in druge zanesljive osebe (n. pr. uradnike) odseku lahko po položnicah v mesečnih obrokih plačujejo naročnino za liste in knjige ter članarino za društva.

Dokler odsek še ne bi mogel pristopiti čekovnemu prometu, se lahko vrši denarni promet po poštnih nakaznicah. Da bi imel odsek tudi denarni promet v rokah, bi naročevanje listov in knjig olajševalo, ker bi bil odsek nekako poverjeništvu zanje.

Plačevanje v obrokih bi učiteljstvu naročitev olajšalo. Pri naših bornih plačah ne moremo naročiti mnogo listov, posebno pa še, ker je enkratno vplačanje naročnine za več listov za marsikaterega nemogoče in na mesečne obroke se pa listi razen

dnevnikov ne dobe. Kdor more, lahko vplača seve tudi odseku vse naenkrat. Isti, ki pa ne more, pa naznani odseku o novem letu n. pr.: Naročam si za leto 1908. te le liste:

Učiteljski Tovariš	8	K	—	h
Popotnik	6	"	—	"
Domače ognjišče	2	"	—	"
Zvonček	5	"	—	"
Slovenski Narod	18	"	—	"
Domovina	12	"	—	"
Narodni list	4	"	—	"
Ljubljanski Zvon	9	"	20	"
Kmetovalec	2	"	—	"
knjige „Slov. Šol. Matice“	4	"	—	"
in dam za „Učit. konvikt“	2	"	—	"
članarino za učiteljsko društvo	3	"	—	"
za družbo sv. Cirila in Metoda	1	"	10	"
za učiteljski sklad	1	"	10	"
vsota	77	K	40	h
mesečni obrok	6	K	45	h

Ne rečem, da bi baš vse te ali toliko časopisov vsak moral imeti, temveč kolikor in katere hoče, ima pa jih seve lahko še več; a vsi tu navedeni listi so pač za izomikanega človeka potrebni, da jih bere in bi si jih naj tam, kjer ni čitalnice ali bralnega društva, naročilo učiteljstvo vsake šole skupno. Konferenčna soba bi naj bila učiteljska čitalnica.

Če bi za učiteljski konvikt na ta način vsak vsaj eno krono dal in za družbo sv. Cirila in Metoda tudi vsaj ene krono, bi se precej nabralo. Eno ali dve kroni in še celo na mesečne obroke pač vsak, vsaka lahko utrpi. Prispevke za konvikt in za družbo sv. Cirila in Metoda bi odsek naj ne pošiljal kar sproti, temveč počakal, da se nabere vsota, da se plača pokroviteljina, da dobi učiteljsko društvo tako glas pri volitvah odbora in tako vpliv na družbo. In posamezni kraji bi tekmovali med seboj, kateri bi tekom leta več pokroviteljnin plačal. To se vse lepo sliši, pa razna učiteljska društva so poizkusila in pri najbolji volji še niti ene pokroviteljnine za konvikt, še niti enega deleža učiteljske tiskarne ne morejo nabrati in vposlati. Res je to in vzrok temu je, da ni plačevanje prispevkov organizirano in olahkočeno. Naša učiteljska društva so vobče v jako slabih gmotnih razmerah in slovijo kot „Fechtvereini“, ker se pobira sedaj n. pr. za delegate za „Zavezo“, sedaj za „Lehrerbund“ v Gradcu itd., da človek že pri nobenem zborovanju ni vareh, da mu ne puščajo mošnička. Dosti jih je, ki zaraditega ne hodijo k zborovanjem. To večno pobiranje je res velik nedostatek, ki se mora popraviti. Derejo se vedno le eni in isti, in sicer baš zavedni tovariši in zavedne tovarišice, ki imajo itak dovolj stanovskega in narodnega davka ter še stroške s tem, da pridno zahajajo k zborovanjem. Društvenina naj se zviša za eno krono ali za dve kroni, da bodo vsi članienako prispevaliter se naj pridobijo

za člane in članice še tisti, ki še niso, saj tudi oni uživajo sad naših stremljenj. Tako dobe društva stalne višje dohodke, ki jih pa naj ne izdajo kar sproti, temveč vsako društvo si naj ustvari sklad, iz katerega naj plačuje stroške, kot na pr. povrnitev stroškov delegatom itd.

Pri vsaki reči je treba trdne organizacije in discipline. Poglejmo socialne demokrate; za volilni sklad so nabrali pred zadnjimi državnoborskimi volitvami v enem tednu 160.000 kron, in ni čuda, da so si potem priborili toliko mandatov. Take zavednosti in discipline je treba tudi učiteljstvu, če hoče doseči kakšnih uspehov.

Odsek bi založil posebno tiskovino „Naročilni list“, na katerega bi vsak zapisal, kaj želi naročiti, ter če in koliko bo prispeval za konvikt, za učit. sklad in družbo sv. Cirila in Metoda. Naročilni list bi moral vsak podpisati in bi bil obvezen za naročilca, da bo obrok redno vplačeval. Seve bi imel vsak prayico, ta ali oni časopis tudi odpovedati. Ne sili se nikogar, a vsak lahko izprevidi, da bi bil ta način naročila in vplačevanja ugoden zanj. Velikansko korist bipa imelo od take skupne naročitve celokupno učiteljstvo. Naša organizacija bi dobila trdno vez, in stanovska zavest bi se ojačila.

Če se učiteljstvo naroči na liste potom odsekov, bo to prav listom, ker dobe zaradi agitacije odsekov

več naročnikov, a učiteljstvo dobi velik vpliv na liste. Vsak list je trgovsko podjetje. Če izgubi enega ali dva naročnika, mu ni velike škode, a premislil si bo, se kar tako zameriti celi legiji naročnikov, posebno pa še, če so organizirani. Napadi na nas nam sicer prijaznih listov (n. pr. „Slov. Narod“, „Domovina“) bi postali nemogoči in tudi sicer bi pridobili vpliv na smer lista in tako na javnost. To dejstvo bi bilo neprecenljive vrednosti in velikega pomena ne le za nas, temveč za ves narod, ker je časopisje velesila. Če bi ta velesila pričela intenzivneje delovati na to, da bi ljudstvo spoznavalo veliki pomen šole in izobrazbe, bi bilo kmalu vse bolje. Sedaj pa je še žalibog glavna zadača vseh naših časopisov, da se pečajo z „visoko“ politiko in strankarskimi zadevami ter redkokdaj kaj pišejo o potrebi in koristi šole, pouka, vzgoje, izobrazbe in napredka.

Pri zborovanju učiteljskega društva bi se posvetovali, katere liste bi si naročili, s katerimi bi stopili v zvezo. Odsek sklene potem z listi pakt, da si zagotovimo, da bo list pisan v nam prijazni smeri, da bo zastopal tudi naše težnje in zahteve, da bo prinašal tudi razprave o potrebi in koristi šole, vzgoje, pouka, izobrazbe in napredka ter da bo prepustil nekaj odstotkov od naročnine za učiteljski sklad.

Odsek bi imel s tem mnogo posla, a dobival bi gotove odstotke od naročnine, kar pride v prid celokupnemu učiteljstvu. Administrativne i. dr. posle

bi opravljal plačan blagajnik in tajnik, ki bi dobival iz učiteljskega sklada delu primerno nagrado.

Po zgorajšnjem primeru plača učitelj odseku na leto 77 K 40 h, od tega plača za liste in knjige 70 K 20 h. Če ostane od te vsote deset odstotkov za učiteljski sklad, je to 7 K 2 h. Lepe vsote bi se še nabrale, če bi samo 5 % dobivali, a denar je sveta vladar tudi v — politiki. Ne le v politiške svrhe bi nam služil učiteljski sklad, temveč v prvi vrsti v prosvetne namene za ustanavljanje knjižnic, prirejanje predavanj, shodov itd., saj sem naglašal, da nam bodi prvo in glavno prosvetno delo.

V.

Odsek za izvenšolsko delovanje učiteljstva ima v evidenci vse učitelje in učiteljice, ki delujejo izven šole in to v društvih: učiteljskih, bralnih, pevskih, tamburaških, gospodarskih, posojilnih i. dr. ali ki so pisatelji, občinski i. dr. odborniki ali ki se drugače s čim pečajo, n. pr. s trsnico, drevesnico, čebelorejo, ekonomijo itd.

To pa zato, da si lahko medsebojno svetujemo, se podpiramo in si olajšujemo delo. Ta si nabere teh izkušenj, drugi drugih. Dostikrat ne ve tovariš za tovariša, ki se peča z istim izvenšolskim delom, ter ne ve, kje bi dobil potreben svet in kdo je v isti reči že izkušen. Če bi pa imel odsek pregled o

izvenšolskem delovanju učiteljstva, se lahko obrne na dotičnega tovariša, dotično tovarišico, ki se peča z isto zadevo, in če bi takega ali take ne bilo v domačem okraju, se obrne na odsek v drugem okraju. Tako spoznamo tovariše in tovarišice strokovnjake, da nam v potrebi pomagajo s svetom in dejanjem.

Tudi za sestavitev letnega poročila, o katerem bom pozneje razpravljaj, je ta točka velike važnosti.

Če ima odsek pregled, lahko vnema učiteljstvo za to ali ono izvenšolsko delo, ki bi bilo v dotičnem kraju, oziroma okraju baš potrebno ter tako lahko sistematiško pospešuje prosvetno delo učiteljstva. Za vsakega deloljubnega učitelja in učiteljico bi bilo to olajševalno, ker bi imel zavest: nisem sam, toliko in toliko jih je z menoj, ki me bodo podpirali in tudi ščitili.

Pri učiteljskih zborovanjih se naj učiteljstvo razgovori o uspehih in neuspehih ter se naj delajo načrti za bližnjo in daljno bodočnost.

VI.

Odsek za izvenšolsko delovanje učiteljstva ima v evidenci vse predavatelje učitelje, učiteljice in neučitelje, da jih o potrebi naprosi za predavanja na shodih, zborovanjih, veselicah in drugih prilikah.

Če hočemo kaj doseči, moramo v javnosti nastopati, moramo prirejati predavanja, shode itd., da

nas ljudstvo spozna, kaj hočemo in kaj smo. Razne stranke nam očitajo, da nič ne storimo za prosveto in probujo naroda, da, so celo ljudje, ki namenoma trosijo o nas napačne nazore. Dokažimo z resnim in vztrajnim delom, kaj hočemo in kaj smo, in razblinijo se vsi napačni nazori o nas liki jutranja megla ob žarkih vzhajajočega solnca. Poznati pa moramo tudi svoje moči; vsak ni govornik za vse stroke. Pri naših ljudskih prireditvah bi naj nastopale le dobre moči. — Če jih ima odsek zaznamovane, lahko katerega naprosi, in če ni primernega v domačem okraju, se obrne odsek v drug okraj. Predavatelji bi naj dobili iz učiteljskega sklada potne stroške povrnjene, da ne bodo imeli poleg truda še stroškov.

Učitelji bi si razdelili stroke in v kateri je kateri „doma“, o tisti bi naj predaval; ta o združništvu, oni o sadjereji ali živinoreji, tretji o vzgoji ali pouku, četrti na političskih shodih itd. Vzgojili bi si celo vrsto izurjenih govornikov in predavateljev. Naša učiteljska društva bi morala vzgajati in uriti govornike, ki bi naj potem šli kot apostoli med ljudstvo. Izpopolnili bi se, da bi bili nekaki misijonarji. Mogoče se vidi ali sliši to smešno, a delitev dela je povsod potrebna in koristna. Tudi duhovniki smatrajo za koristno, da ljudstvo sliši tuintam tudi kakega drugega govornika, in priznana je privlačnost misijonarjev, ki so izurjeni govorniki. Tudi mi pomnimo: Predavaj le o tem, kar dobro znaš, da te pri eventualni debati nagajivi poslušalci ne

uženo v kozji rog; predavaj le tisti, ki je govornik, kdor le otrobe veže in kdor ne zna gladko predavati, naj rajši ne nastopa; predavaj pa tudi le o tem, kar te veseli, da boš govoril res iz srca v srce, da bodo tvoje besede zalegle in da bo imponiral tvoj nastop.

VII.

Odsek za izvenšolsko delovanje učiteljstva deluj na to, da prishodih in raznih društvenih prireditvah predavajo v prvi vrsti učitelji in učiteljice bodisi že o tem ali onem predmetu, posebno pa da se predava tudi o potrebi in koristi šole, pouka, vzgoje, izobrazbe in napredka.

Na deželi se le malokdaj predava, in ljudstvo navadno ne pozna drugih govornikov kot pridigarjev; kvečjemu če kdaj sliši še kakega potovalnega učitelja. Če se pa priredi kaka veselica ali kak shod, predava gotovo kak duhovnik ali kak drug klerikalec, če se domači ne čuti dovolj sposobnega, pa pokliče tovariša iz druge, magari iz devete fare, samo da duhovnik, klerikalec predava in zavija po svoje. V tem tiči sistem; posnemajmo ga!

V zadnjem času se obračajo razmere sicer na boljše. Nastopajo tuintam že tudi na deželi posvetni govorniki. Čuvajmo in delajmo, tovariši in tovarišice, da nas tok časa ne prehitijo. Splošna volilna pravica

je marsikaj izpremenila in bo še marsikaj. Vse stranke in strančice pošiljajo govornike, da bi ji pridobili tal. Posezimo vmes, izkoristimo položaj še za časa, da nas drugi ne prehite in nas ne potisnejo zopet v kot pozabljenosti, ljudstva pa da ne odvrnejo s pravega pota izobrazbe ter ga ne preslepijo s svojo navidezno prosveto.

V prvi vsti naj predava učitelj, in če se domač ne upa ali noče lotiti dela, naj pokliče tovariša, čeprav iz devete fare, samo da bo učitelj predaval, da vidijo ljudje, da tudi učitelj ve kaj povedati. In ko ljudje spoznajo, da se tudi učiteljstvo upa nastopati, da tudi ono več ve kot samo abece učiti otroke, bo rasla naša veljava in ugled vsega stanu.

Tudi kolegkinje bi naj nastopale kot predavateljice. To bi napravilo vtisk, to bi ljudje govorili o zavednih učiteljicah; ne bile bi več samo „frajle lerarce“ v očeh ljudstva. Socialni demokrati so spoznali privlačnost in vpliv govornic in so otvorili na na Dunaju posebno šolo za ženske-govornice. Sicer pa že v vseh naprednih deželah z uspehom nastopajo ženske predavateljice. Kolegkinje, pogumno začnite pri nas ve v tem oziru orati celino! Hvalenost naroda vam ne izostane.

Če pa že predava kak drug govornik — ali četudi predava učitelj ali učiteljica — skrbimo, da se pred vsem predava o potrebi in koristi šole, pouka, vzgoje, izobrazbe in na-

predka. Ljudstvu je treba odpreti oči, in če ga ne poučimo, smo sami krivi, če nas ne razume in če zaostaja za tokom časa. Eminentne važnosti je tedaj, da se predava tudi o potrebi in koristi šole, pouka, vzgoje, izobrazbe in napredka, ker nasprotniki o vsem tem sistematiško širijo krive nazore ter celo zbujaajo in vzgajajo v ljudstvu antipatijo do teh reči. To je kardinalna točka vsega našega boja, gre za naziranje ljudstva. Kakršni nazori, takšna dejanja! Čim dobi ljudstvo prave nazore o šoli, pouku, vzgoji, izobrazbi in napredku, je zmaga naša na vsi črti, bo narod prosvetno in politiško napredoval, se krepko razvijal in se otresel vseh zunanjih in notranjih svojih škodljivcev.

Roditeljski sestanki, kakor so se pričeli prirejati tuintam, so torej eminentno kulturnega pomena za naš narod. Prirejajmo jih in negujmo jih z ljubeznijo in skrbjo, zakaj to niso le delavci, temveč to so orači na prosvetnem polju. Naj ne bo pa tudi ne veselice ne shoda ne zborovanja itd., kjer bi se vsaj nekoliko besed ne izpregovorilo o potrebi in koristi šole, pouka, vzgoje, izobrazbe in napredka. Na en mah ne pade noben hrast, a kamen do kamena palača. Bodimo baš v tej točki dosledni in marljivi, in uspehi ne izostanejo.

Pričelo se je veliko gibanje med inteligenco in zlasti med mladimi ljudmi, ki hočejo vzdigniti naš narod na višjo stopinjo prosvete. Tovariši in tovari-

šice, sodelujmo in vplivajmo na to gibanje, da se ne bo predavalo le

„ . . . gosenice kaj na repo var'je,
kak prideluje se krompir najbolji;
kako odpravljajo se ovcam garje,
preganjajo ušivim glavam gnide
loviti miš' uči se gospodarje . . .“

(Prešeren.)

Zakaj: Kaj vam pomaga, če ves svet pridobite, svojih otrok pa prav ne vzgojite.“ Kristus je rekel: „Marta, Marta, veliko skrbiš, pa le eno je potrebno“ — namreč božja beseda za večno zveličanje; a za tuzemsko življenje vam rečem: „Rodoljubi, rodoljubi, veliko skrbite, pa le eno je potrebno, namreč šola. Poučujmo torej ljudstvo o potrebi in koristi šole, pouka, vzgoje, izobrazbe in napredka, zakaj to je v prvi vrsti potrebno.

S časom vendar izprevidijo ljudje, da ni vse res, kar nasprotniki šole in učiteljstva, kar sovražniki napredka in ljubitelji teme nevednosti oznanjajo kot pristno resnico. A če ljudstvo sliši le o nepotrebnih šoli, o brezverskih učiteljih, o prosveti, ki je baje pogubna dušnemu zveličanju, ne more imeti drugačnih nazorov. Da se resnica spozna, treba je slišati obe plati zvona, a drugo plat zvona ne bodo ljudstvu zvonili zakleti sovražniki šole in učiteljstva, temveč je to, tovariši in tovarišice, naša sveta dolžnost; dolžnost je pa to tudi vseh pravih

rodoljubov, zakaj pomnite: le eno je potrebno, t. j. šola, vse drugo nam bo navrženo.

VIII.

Odsek za izvenšolsko delovanje učiteljstva ima v evidenci vsa društva v okraju, posebno pa, ali sodeluje pri njem kak učitelj, katere liste ima društvo naročene i. dr.

Kakor mora vsak vojskovodja dobro poznati ozemlje, tako mora tudi vsak politik in za prosvetno delo vnet rodoljub poznati razmere v okrajih. Če hočem kaj storiti za gospodarski napredek okraja, moram vedeti, če in kje so morebiti kaka taka društva, zadruge in dr. in kje bi še bila potreba, da se jih osnuje. Važno je tudi, da vem, kako društvo napreduje in vrši svojo nalogo; zaspana treba oživiti in slabim iti na pomoč. Vedeti pa tudi moramo, v kakšnih rokah so in v kateri smeri delujejo. Učiteljstvo ne podpiraj bodisi že posredno ali neposredno društev ali naprav, ki imajo šoli sovražno tendenco. Supremalex — procvit šolstva in napredek prosvete naroda — to nam bodi pri vsem našem dejanju in nehanju v resnici zvezda vodnica, smoter, ne pa le prazna fraza.

Učiteljstvo se zaveda in se zavedaj svoje časti. Sramota za učitelja, za učiteljico, ki podpira društva, ki imajo samo nam nasprotne liste. Posnemajmo kle-

rikalce v tem oziru. Društvo, kjer delujemo ali ga že kakorkoli podpiramo, ne imej nam sovražnih listov in če jih ima, imej tudi naše in nam prijazne liste. Ne gojimo gadov na svojih prsih! Časi, ko se je učitelj kot tajnik in dr. žrtvoval, a društvo je bilo šoli in učiteljstvu nasprotno, naj popolnoma minejo. Le moški nastop imponira, mevžo pa vse prezira, in tisti, ki se sladka na vse strani in hoče biti vsem na uslugo, je pomilovanja vreden hlapec. „Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti.“

IX.

Odsek za izvenšolsko delovanje učiteljstva daje svet v vseh zadevah delovanja učiteljstva izven šole, n. pr. ustanavljanje, vodstvo ali sodelovanje pri društvih, posojilnicah, knjižnicah, prirejanje shodov, predavanj, veselic i. t. d.

Marsikateri bi še kaj pričel, a ne ve, kako. Dostikrat se pa kaka stvar prehití in zavozi, potrebno je torej, da imamo vodstvo, da vemo, kje se dobi svet in pomoč. Vodstvo pa naj stopi v zvezo z drugimi faktorji, n. pr. kmetijsko družbo, celjsko zadružno zvezo, dalje z društvi: Akademija, Prosveta, s „Splošnim slov ženskim društvom“ i. dr., da lahko da v vseh zadevah vselej in povsod strokovnjaški svet in sigurno pomoč, da ne doživimo pri svojih

podjetjih in svojem delu neuspehov ali celo kak polom. Klerikalna podjetja baš zaradi tega ne uspevajo, ker so klerikalci predomišljavi in prevzetni, da se smatrajo v svoji samopašni lakomnosti po nadvladi za vsevedne in nezmotljive. To nam bodi svabilen zgled, da ne bodimo tako neumni in oholi, temveč iščimo sotrudnikov neučiteljev, ker le z združenimi močmi vseh stanov se da dognati kaj res koristnega za celoto, t. j. za narod.

X.

Odsek za izvenšolsko delovanje učiteljstva izda vsako leto poročilo o delovanju učiteljstva izven šole in sestavi za vsako leto naprej program, ki se pa mora predložiti učiteljskemu društvu v odobrenje, da se po možnosti vrši izvenšolsko delovanje učiteljstva sistematiško.

To je velevažno! Kaj pa ve javnost sedaj o našem izvenšolskem delu? Imamo sicer toliko velezaslužnih tovarišev in tovarišic, a širša javnost ne ve za njih požrtvovalnost in trud. Ne stavimo svoje luči pod mernik! Če bi se sestavilo vsako leto poročilo o izvenšolskem delu učiteljstva ter se navedlo, toliko jih je toliko in tolikokrat predavalo tu ali tam o tem in tem; toliko in toliko jih je vadilo in urilo te in te tamburaške in pevske zборе, ti in ti učitelji in učiteljice so v tem letu spisali te in te razprave, te

in te povesti, te in te knjige itd., itd., potem bo šele javnost uvidela o g r o m n o naše delo ter nas bo kot stan tudi vse drugače upoštevala in čislala, zakaj upravičeno bomo lahko dejali: „Kje je še kateri drugi stan, ki stori toliko za prosveto naroda!“

Poročilo bi bilo važno tudi zato, ker le celota izda in napravi vtisk — baš tako kot na razstavi. Tam se n. pr. čudimo napredku in bogastvu te in te dežele ter dobimo o nji vse drugačno sodbo, kot če bi jo prepotovali ter tu nekaj videli in tam nekaj opazili, ker le celota izda in napravi vtisk.

Letno poročilo bi pa tudi bilo v bodrilo vsemu učiteljstvu. Spoznalo bi svoje moči ter se zavedali svojega dela in svoje velike prosvetne misije. Jačilo bi stanovsko zavest in nas vnemalo nadaljnjemu še intenzivnejšemu delu.

Pri zborovanju učiteljskega društva, h kateremu bi pa povabili še naše deloljubne somišljenike ne-učitelje, bi se naj sestavil program za naprej. Tu treba ustanoviti kako društvo, tam osnovati posojilnico i. dr., tu bo slavnost, kaka obletnica, tam predavanje ali cela serija poučnih predavanj itd. itd.

Vsak učitelj bi se naj posvetoval s somišljeniki v svojem službenem kraju, da bi sestavili program za svoj kraj, a ta program bi se naj predložil odseku, da se po možnosti popolni ali z ozirom na programe sosednih krajev izpremeni. Sicer več oči več vidi in več glav več ve, a posameznim krajevnim odborom se naj pusti svoboda, avtonomija,

ker le edino to demokratiško načelo vzbuja deloljubnost in krepí vztrajnost. Ker bi se pa naj vršilo naše izvenšolsko delo sistematiško, je potrebno, da ima vodstvo pregled. Lahko bi tedaj obračali posebno pozornost na kraje, kjer bi bilo to ali ono delo najbolj potrebno ter bi preložili težišče dela in probuje za isto leto tja. Ko bi tako sistematiško širili prosveto in bi ne le sami intenzivno delovali, temveč bi pridobili za prosvetno delo tudi neučitelje, posebno mladino, bi bil uspeh zagotovljen.

XI.

Sklepi odseka za izvenšolsko delovanje učiteljstva se morajo vselej predložiti učiteljskemu društvu v odobrenje, in če jih to pri svojem zborovanju z nadpolovično večino odobri, so obvezni za vse člane učiteljskega društva.

Le potom stvarne debate ali polemike se more kaka zadeva dobro rešiti. Eden ali dva se lahko motita, več oči pa več vidi, in ko se je kaka zadeva vsestranski premotrila in spoznala za dobro, naj odloči večina. To je pravo demokratiško načelo, ki stvari zagotovi razvoj na trdni realni podlagi. Da bi pa nekateri komandirali, vsi drugi pa morali molčati in slušati, je opasen nerealen tir, ki vodi do needinstva in propasti.

XII.

Stroške, ki jih ima odsek s prirejanjem shodov, predavanj, ustanavljanjem knjižnic itd., krije iz učiteljskega sklada. Dohodki učiteljskega sklada so :

- a) prostovoljni prispevki,
- b) prispevki listkov in društev, za katere bo odsek deloval,
- c) čisti dobiček od odsekovih prireditev kot koncertov, predstav i. dr. in
- č) prispevek učiteljskega društva.

Dohodke pod b) in č) določi po okoliščinah učiteljsko društvo na občnem zboru, oziroma osrednje vodstvo. Kdo naj upravlja učiteljski sklad, ali ne osrednje vodstvo ali pa posamezni odseki za vsak okraj, na to vprašanje ne odgovarjamo, ampak se naj reši potom stvarne debate v društvih, oziroma potom stvarne polemike v „Učit. Tovarišu“.

Denar je sveta vladar, to vedo najboljše naši nasprotniki in torej kupičijo stotisoče in milijone — „mrtva roka“ — ki jih prešajo iz ljudstva, da ga lahko drže v sponah. Ljudstvo si samo kuje okove, da ga sovražniki prosvete lažje drže v sužnosti.

Čim bo narod spoznal, kje so njegovi pravi prijatelji, ki mu v resnici dobro hočejo, in kje le navidezni prijatelji, ki ga pa le izkoriščajo, bo v naše namene rado prostovoljno prispevalo, saj gre za narodovo prosveto in povzdigo njegove gospodarske moči. Zaraditega je vsakega v resnici naprednega rodoljuba narodna

dolžnost, da nas tudi gmotno podpira, da daruje za učiteljski sklad. Stranke, društva, posojilnice itd. bi naj istotako prispevale, ker s tem v izdatni meri pospešujejo smoter, cilj, povzdigniti narod prosvetno in gospodarsko ter ga tako očuvati sovražnikovih nakan.

Vsakega učitelja in vsake učiteljice ne le stanovska, temveč tudi narodna dolžnost je, da skrbi za učiteljski sklad, da išče pota in sredstev, kako bi se pomnožil, da nam omogoči intenzivno delo in uspešen boj za procvit šolstva in napredek prosvete naroda.

XIII.

Da more odsek za izvenšolsko delovanje učiteljstva vršiti tem boljše svojo nalogo, naj stopi v zvezo z društvi in osebami, ki delujejo za procvit šolstva in napredek prosvete naroda.

To točko sem že zgoraj pojasnil, naglašam pa še enkrat: ne nadvlada učiteljstva je naš smoter, temveč intenzivnejše delovanje učiteljstva, da pomoremo narodu na višjo stopnjo prosvete, da ga obranimo zunanjih in notranjih sovragov in da tudi sebi, svojemu stanu priborimo tisto stališče, ki nam gre po božji in človeški pravici.

Narod brez šolstva je narod brez bodočnosti, pravi znan rek. Ta rek nam naj ne bo le publa, fraza, temveč vse naše dejanje naj preveva smisel tega reka. Želim, da bi slovenska javnost šolstvo in učiteljstvo v resnici dejansko tako cenila kot za-

služita kot velevažen, da, celo odločilen faktor v narodovem boju za obstanek in napredek; želim, da bi slovenska politika dejansko pospeševala razvoj šolstva in da bi se dejansko zavzela za naše gotovo upravičene zahteve po izboljšanju naših sedaj nad vse slabih gmotnih, socijalnih in pravnih razmer; želim, da bi narodu prešlo v kri in meso, da

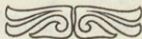
pouk in vzgoja sta naš spas,
resnično ta osreči nas;
če bomo izobrazbo bolj gojili,
učiteljstvo in šolo bolj častili:
nam pride zaželeni dan,
napredka, svobode, prosvete dan,
ko svoj gospod na svojem bo Slovan!

Zastavimo torej vsak svoje moči, da se to uresniči, da se zasijejo našemu teptanemu narodu in bednemu učiteljstvu boljši dnevi! Pomnimo pa, da vodi do tega smotra le en pot, in to je: delo neumorno, vztrajno prosvetno delo. Ne strašimo pa se pri tem napadov od nobene strani. Čim bolj bomo delali, tem bolj ljuto nas bodo napadali, ker se baš delavnih ljudi boje naši narodni sovražniki in naši mračnjaki. V svesti so si, da jim samo zabavljanje in kričanje ne škoduje, temveč jim le še prevečkrat daje gorivo za njih ogenj, a delo, vztrajno delo za prosveto naroda jim izpodkaplja tla, in torej se obrača njih srd baš na tiste rodoljube, ki nimajo ljubezni do naroda

le na jeziku, temveč ki iz ljubezni do naroda delajo za njegovo prosveto. Baš zaraditega so ti srditi napadi naših združenih zunanjih in notranjih sovražnikov na diko Slovencev, ljubljanskega Ivana Hribarja, ker on ni frazar, temveč mož dela. Ker vedo naši sovragi, da šola in učiteljstvo pripomoreta narodu do prosvete, baš zaraditega ti srditi napadi na šolo in učiteljstvo. Kakor pa gre naš častni član g. Ivan Hribar brez ozira na napade od leve in desno neustrašeno svojo pot dela naprej, tako korakajmo tudi mi učitelji in učiteljice hrabro naprej po potu dela za procvit šolstva in napredek prosvete naroda in naša deviza bodi brez ozira na levo in desno:

Le v vztrajnem delu je spas in napredek naš in našega naroda!

Na delo med ljudstvo!

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJILNICA

00000482508

